

Ն. Վ. ԿՐԻԼԵՆԿՈ

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՈՐԵՆՔԸ

ԽԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ 1937

Ն. Վ. ԿՐԻԼՆԵՆԿՈ

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՈՐԵՆՔԸ

379

A II 39368

★

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ 1937

29337

ԽՍՀՄ-Ի ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՍԻՍՏԵՄԸ

1937 թվի հուլիսի 9-ին ԽՍՀ Միության Կենտրոնական Գործադիր Կոմիտեյի 4-րդ նստաչրջանն ընդունեց նոր ընտրական որենքը՝ «ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի ընտրությունների կանոնադրությունը», վերի նախադիժը քննության եր առնվել և հավանություն ստացել ՀամԿ(բ)Կ Կենտկոմի հռնխյան պլենումի կողմից:

Ստալինյան մեծ Սահմանադրությունը և նոր սոցիալիստական ընտրական որենքը սերտորեն կապված են իրար հետ և հանդիսանում են որդանապես մի ամբողջություն:

Ընկեր Ստալինը Խորհրդրդների Համամիութենական Արտակարդ VIII Համագումարում տված իր պատմական զեկուցման մեջ ասել է.

«Մեր խորհրդային հասարակությունը հասավ այն բանին, վոր նա արդեն հիմնականում իրականացրեց սոցիալիզմը, ստեղծեց սոցիալիստական հասարակակարդ, այսինքն՝ իրականացրեց այն, ինչ վոր մարքսիստների մոտ այլ կերպ կոչվում է կոմունիզմի առաջին կամ ստորին փուլը»: ¹⁾

Ստալինյան Սահմանադրության մեջ առաջիկադույն պարզությամբ ձևակերպված ու ամրապնդված են խորհրդային սոցիալիստական պետության և սոցիալիստական իրավունքի ըսկրդրունքները՝ սոցիալիզմի՝ կոմունիզմի առաջին փուլի ժամանակաչրջանում:

¹⁾ Ստալին— «ԽՍՀՄ Սահմանադրության նախադի մասին», Հայկուհրատի 1936 թ. հրատարակություն, եջ 22:

Ստալինյան ընտրական որենքում ամենամանրամասն ձևով մշակված են ընտրությունները կատարելու կարգը, պայմաններն ու տեխնիկան, վորոք ԽՍՀ Միության քաղաքացիների համար լիակատար հնարավորություն են ապահովում՝ դործնականում իրականացնելու Սահմանադրության մեջ գրված ընդհանուր, ուղղակի ու հավասար ընտրական իրավունքը՝ գաղտնի քվեարկությամբ:

Սոցիալիզմի յերկրի նոր ընտրական որենքն աշխարհիս ամենադեմոկրատական ընտրական որենքն է:

Հայտնի չէ, վոր Սահմանադրության հռչակած սկզբունքների կենսագործումը կախված է ընտրական որենքի բովանդակությունից, այն բանից, թե ինչպես է ձևակերպված նրա յուրաքանչյուր առդր: Բուրժուական պարլամենտարիզմի պատմությունը բավականաչափ փաստեր ու որինակներ գլտե այն մասին, թե ինչպես սահմանադրություններում համապատասխան ձևով լամարդրած ընտրական որենքի և նրա սահմանած ընտրությունների այս կամ այն «տեխնիկայի» օգնությամբ փաստորեն ի չիք են լինում սահմանադրություններում հռչակված իրավունքները:

Ընկեր Ստալինը բուրժուական սահմանադրությունների «դեմոկրատիզմի» մասին հետեյալն է ասում.

«Դեմոկրատիզմի տեսակետից բուրժուական սահմանադրությունները կարելի չէ ցերկու լամբի բաժանել. սահմանադրությունների մի խումբն ուղղակի ժխտում է կամ փաստորեն վողչնչի չէ վերածում քաղաքացիների իրավունքների հավասարությունը և դեմոկրատական պատությունները: Սահմանադրությունների մյուս խումբը սիրով ընդունում է և մինչև անդամ ցուցադրում է դեմոկրատական սկզբունքները, բայց միաժամանակ այնպիսի վերադաճումներ ու սահմանափակումներ է անում, վոր դեմոկրատական իրավունքներն ու պատությունները բոլորովին խեղաթյուրված են դուրս դալիս: Նրանք խոսում են հավասար ընտրական իրավունքների մասին բոլոր քաղաքացիների համար, բայց տեղնուտեղը սահմանափակում են դրանք նստա-

կեցությամբ և կրթական ու նույնիսկ գույքային ցենզով: Նրանք խոսում են քաղաքացիների հավասար իրավունքների մասին, բայց տեղնուտեղը վերապահուած թյուն են անում, վոր այդ չի վերաբերում կանանց կամ նրանց վերաբերում և մասամբ: Յեւ այլըն և այլն»: ¹⁾

Շատ ավելի մեծ թիւով այդպիսի վերապահումներ ու սահմանափակումներ կան բուրժուական ընտրական ռեֆրմերում:

Վ. Ի. Լենինն ասում էր. «Դեմոկրատիա չնչին փոքրամասնության համար, դեմոկրատիա հարուստների համար, ահա թե ինչպիսին և կապիտալիստական հասարակության դեմոկրատիզմը: Յեթե մենք կապիտալիստական դեմոկրատիայի մեխանիզմը մոտիկից դիտենք, ապա կտեսնենք ամեն տեղ և ամենուեք, և ընտրական իրավունքի «մանր», վորպես թե մանր, մանրամասնություններում (հասակեցության ցենզ, կանանց բացառում և այլն), և՛ ներկայացուցչական հիմնարկությունների տեխնիկայում, և՛ մոնոլիների իրավունքի փաստորեն արգելման մեջ (հասարակական շենքերը «աղքատների» համար չեն), և՛ ամենուրեք մամուլի զուտ կապիտալիստական կազմակերպման մեջ և այլն և այլն, մենք կտեսնենք դեմոկրատիզմի սահմանափակում ու սահմանափակում: Այդ սահմանափակումները, բացառումները, բացառութիւնները, արգելումները՝ չքափորների համար, այդ բոլորը մանր բաներ են թվում, մանավանդ այն մարդու աչքում, ով ինքը յերեք կարիք չի տեսել և մոտիկ չի յեղել ձնչված դասակարգերին, նրանց մասոյական կյանքին (իսկ այդպիսին և բուրժուական հրապարակախոսների ու քաղաքագետների իննր տասերորդականը, յեթի վոչ իննսունինը հարյուրերորդականը), — սակայն միասին վերցրած՝ այդ սահմանափակումները չբաւորությանը զրկում, զուրս են մղում քաղաքականությունից, դեմոկրատիայում ակտիւ մասնակցություն ունենալուց:

¹⁾ Ստալին — ԽՍՀ Միության Սահմանադրության նախագծի մասին, Հայկուհրատի 1936 թ. հրատարակություն, եջ 38:

Մարքսը հիանալիորեն ըմբռնել է կապիտալիստական դեմոկրատիայի այդ ելուստը՝ կոմունայի վերածի իր անալիզում ասելով․ մի քանի տարին մեկ անդամ ճնշվածներին իրավունք են տալիս վերոշելու, թե ճնշող դասակարգի ներկայացուցիչներին հատկապես վրժիռ պետք է լինի պարլամենտում իրենց ներկայացուցիչը և ճնշի իրենց»։¹⁾

Կապիտալիստական յերկրներում տիրապետող դասակարգը հանդիսանում է բուրժուազիան։ Նա ձգտում է ընտրությունների տեխնիկայի համապատասխան կադմակերպման ճանապարհով, ամեն տեսակի իրավական կեռերի, մեկնաբանությունների ու պարզաբանումների միջոցով ընտրություններին մասնակցելուց հեռու պահել վերջան կարելի չե այլևի չառ աշխատավորական խավեր, նույնիսկ այն ժամանակ, յերբ նա ստիպված է լինում ձևականորեն ընդհանուր ընտրական իրավունք հայտարարել։

Կապիտալիստական յերկրների աշխատավորները սահմանադրական որենքներն ու ընտրական իրավունքի տեխնիկան պետք է իմանան, վերաբերել բուրժուազիայի համար այլևի դժուար լինի խաբել նրանց, և թույլ չտան, վեր ձմլվեն աշխատավորների առանց այն եւ սահմանափակ իրավունքները։

Մեր սոցիալիստական պետության մեջ բանվորները, կուլտւտեսականներն ու բոլոր աշխատավորները պետք է իրենց յերկրի Սահմանադրությունն ու ընտրական որենքն ուսումնասիրեն նրա համար, վերաբերել իմանան, թե իրենք ինչպես կարող են ամենից լավ ոգտադրծել Ստալինյան Սահմանադրությամր իրենց արված իրավունքները՝ սոցիալիստական կարգը ԽՍՀՄ-ում ամրապնդելու ու զարդացնելու համար։

Բուրժուական պարլամենտարիզմի պատմությունը ցույց է տվել, վեր այն հիմնական հնարքներն ու խորամանկությունները, վերոնց դիմել է բուրժուազիան ընտրական որենքի տեխնիկան մշակելիս, վերաբերել են ընտրական ոկրուդներ ստեղծելու սխատեմին, ընտրական ցուցակներ կադմելու կարգին, թեկնածու-

1) Լենին— Յերկիր, Խատ. XXI, ուսու. հրատ., եջ՝ 430:

էներ առաջադրելու սխտեմին, քվեարկելու և ձայները հաշվելու սխտեմին, ազխտացիայի ազատութիւնն իրականացնելու իրաւ-
ւիւնքին:

Յեւ յայդ պատահականութիւն չե. բութուսդիան հասկա-
նում ե, թե պայքարող քաղաքական կուսակցութիւնների առկա-
յության ղեպքում ինչպիսի խոշոր դեր ե խաղում ընտրութիւն-
ների այս կամ այն սխտեմը, քվեարկելու և ձայները հաշվելու
այս կամ այն սխտեմը սահմանելը:

Այսպէս որինակ՝ մի քանի բութուսդիան յերկրներում կի-
րառւում ե ընտրութիւնների համեմատական սխտեմը: Բազմա-
թիւ քաղաքական կուսակցութիւնների առկայության ղեպքում
այդ սխտեմն ալիկի ղեմովըստական ե, քան, այսպէս կոչւած՝
մաթորիտար սխտեմը: Ընտրութիւնների համեմատական սխ-
տեմի ղեպքում յուրաքանչյուր կուսակցութիւն առաջադրում ե
իր թեկնածուների վորոշակի ցուցակն ըստ ընտրական ոկրուզնե-
րի. բաւորում բնտրողը ձայն ե տալիս տմրող ցուցակին, հա-
ւախ միայն նրա համարին: Այնուհետե պատգամաւորական առ-
դերի թիւը բաշխւում ե համաձայն այն ձայների թիւի, վոր ըս-
տացել ե մրցող ցուցակներից յուրաքանչյուրը: Այդպիսով նույ-
նիսկ համեմատարար քիչ ձայներ ստացած կուսակցութիւնը կա-
րող ե պահանջել, վոր իր ցուցակի առաջին թեկնածուներն ընկ-
նեն ընտրւածների թիւի մեջ: Այս ընտրական սխտեմի արատն
այն ե, վոր ընտրողին նա կտրում ե կենդանի մարդկանցից—
ոչապամալորներից:

Իսկ ձայները հաշվելու մաթորիտար ընտրական սխտեմով՝
բացարձակ մեծամասնության սխտեմով— ամբողջապէս անցնում
ե այն կուսակցության ցուցակը, վորը բացարձակ մեծամասնու-
թիւն ե ստացել, այսինքն՝ տված բոլոր քվեների կեսից ալե-
լին: Արդյունքն այն ե լինում, վոր մյուս կուսակցութիւնները
բոլորովին առանց ներկայացուցիչների յեն մնում:

Ալիկի վատ ե հարաբերական մեծամասնության ընտրական
սխտեմը:

Անգլիայում, վորտեղ ընտրութիւնների ժամանակ պայքար-

բում են կոնսերվատորները (պահպանողականները), լիբերալները (ազատամիտները), լեյբորիստները (աշխատանքի) և կոմունիստական կուսակցությունները, յուրաքանչյուր ընտրական ուժերում ընտրված և համարվում այն թեկնածուն, վորը ձայների հարաբերական մեծամասնությամբ և ստացել: Յեթե, որինակ, ընտրությունների ժամանակ մի թեկնածուն ստացել է 2000 ձայն, մյուսը՝ 1900, յերրորդը՝ 1800 և չորրորդը՝ 750 ձայն, ապա ընտրված և համարվում 2000 ձայն ստացողը, թեև, փաստորեն ընտրողների յերկու յերրորդից ավելին նրան դեմ են արտահայտվել: Այս դեպքում չորրորդ թեկնածուն զրկվում է 150 ֆ. ստերլինգ դրամականից, վորովհետև նա բոլոր քվեարկողների մեկ ութերորդից պակաս ձայն է ստացել:

Ընտրությունների այսպիսի խորամանկ տեխնիկայի չնորհիվ 1931 թ. լեյբորիստները, վորոնք 6.650 հ. ձայն ելին չահել, ըստացան 52 մանդատ, իսկ կոնսերվատորները, վորոնք 12 միլիոն ձայն ելին չահել, այսինքն ընդամենը յերկու անգամ ավելի, ստացան 471 մանդատ, այսինքն՝ ինն անգամ ավելի:

Փաշիստական յերկրներում փաստորեն ընտրական իրավունքը վերացված և դեմոկրատիան վոչնչացված է: Այսպես՝ Փաշիստական Իտալիայում «Ընտրությունների» ժամանակ հանդես է դալիս միայն մեկ ցուցակ, վոր կազմում է այսպես կոչված՝ «Փաշիզմի մեծ խորհուրդը» (այս խորհրդի անդամներին նշանակում ու հեռացնում է անձամբ ինքը՝ կառավարության գլուխը՝ Մուսոլինին): Քվեարկվում է ամբողջ ցուցակը՝ 400 թեկնածուներով: Ընտրողը պարտավոր է քվեաթերթիկի վրա գրել՝ «այո» կամ «վոչ»: Սակայն դրա հետ միասին տերրորն այնքան ուժեղ է, վոր քիչ համարձակներ են դառնվում, վորոնք պատասխանում են՝ «վոչ»:

Բուրժուա-դեմոկրատական յերկրներից վոչ մեկում ընտրությունները փաստորեն վոչ ընդհանուր են, վոչ հավասար: Նախ և առաջ չատ կադիտալիստական յերկրներում (մասնավորապես Ֆրանսիայում, Բելգիայում և Շվեյցարիայում) ընտրական իրա-

վունք չունեն կանայք, այսինքն չափահաս բնակչության կե-
սը:

Նույնիսկ «ամենադեմոկրատական» բուրժուական յերկրնե-
րում որեւի՞նք զանազան ցենզային սահանջներ են առաջադը-
րում— դուլքային, կրթական, տարիքի, նստակեցութեան և այլ
ցենզեր:

Գուլքային ցենզ անսքող կերպով դոյութուն ունի, որինակ,
Ամերիկայի մի քանի նահանգներում և Կանադայի պրովինցիանե-
րում: Գուլքային ցենզը շատ ավելի լայնորեն կիրառւում է յերկ-
րորդ պալատի ընտրութուններին ժամանակ, յորը բուրժուական
յերկրներում սովորաբար հանդիսանում է ռեակցիայի կենտրո-
նը և յորեւե առաջադիմութեան արգելակը:

ԱՄՆ-ի Ալաբամա նահանգում ըստ ընտրական որեւի՞նքների ընտ-
րութուններին մասնակցելու համար պահանջւում է, յոր ընտ-
րողն ինքը, կամ իր կնոջ միջոցով «տիրապետելիս լինի» նույն
նահանգում քառասուն տարի հոգի և ապրելիս լինի այնտեղ: Կամ
թե ընտրողն ինքը, կամ իր կնոջ միջոցով պետք է տիրապետի
անշարժ գուլքի, յոր դանվելիս լինի նույն նահանգում և հար-
կատւութեան համար դնահատւած լինի 300 դոլլար կամ ավելի
բարձր: Գետրդի նահանգում ընտրողից պահանջւում է, յոր ան-
ձամբ տիրապետելիս լինի առնվազն 40 տարի հոգի, կամ ունենա
500 դոլլար արժողութեամբ անշարժ գուլք: Բացի այդ, պա-
հանջւում է «լալ» բնավորութեան ունենալ և հասկանալ քաղա-
քացիական պարտականութունները:

Շվեդիայում վերին պալատում կարող են ընտրվել միայն
այն տղամարդիկ ու կանայք, յորոնք մինչև ընտրութուններն
առնվազն վեց տարւա ընթացքում ունեցել են պետական ֆինան-
սական մարմիններին կողմից վոչ պակաս քան 50 հազար կրոն
դնահատած գուլք, կամ թե գուլքային ու յեկամտային հարկ
են վճարել առնվազն 3 հազար կրոն:

Անգլիայում արդյունաբերական ու առևտրական ձեռնարկու-
թյունների տերերը, ինչպես և նրանց կանայք, յորոշ դեպքե-
րում յերկրորդ քիւն տալու իրավունք ունեն:

Բուրժուական յերկրներում աշխատավորութիւնն ընտրական իրավունքներէից զրկելու գործում մեծ նշանակութիւն ունեն տարիքի ցենզը, նստակեցութեան, կրթական և այլ ցենզերի սահմանափակումները :

Բուրժուական յերկրների մեծ մասում, նույնիսկ բուրժուադեմոկրատական յերկրներում, ընդհանուր քաղաքացիական չափահասութեան տարիքը խիստ տարբերվում և այն տարիքից, վոր իրավունք և տալիս ընտրել ներքին ու վերին պալատներում և ընտրվել այս և այն պալատում :

Այն յերկտասարդը, վոր քաղաքացիական տեսակետից լրիվ չափով իրավասու և գործունակ և համարվում, որենքի խախտման համար յենթակա յե պատասխանատվութեան և լիակատար չափով կրում և սահմանված պատիժը, այդ յերկտասարդը, ընտրութիւններին մասնակցելու տարիքային ցենզի բարձրացման հետեւանքով, հեռացվում և քաղաքական կյանքին մասնակցելու հնարավորութիւնից :

Պետք և նկատի ունենալ մի հանգամանք ևս : Կապիտալիստական յերկրներում բուրժուայի և բանվորի կյանքի միջին տեւողութիւնը խիստ տարբերվում են իրարից :

Որինակ՝ բուրժուաների ու կալվածատերերի նշանակալից մասն ապրում և մինչև 60 տարեկան հասակը, բայց բանվորները, պաղանային չահագործման, աշխատանքի դժոխային պայմանների, բնակարանային նույնալիսի պայմանների հետեւանքով, չափաւակ կիսաքաղց մեղաւ, գործադրկութեան հետեւանքով շատ քիչ և պատահում, վոր այդ տարիքին հասնեն : Դրա համար ել ունելվոր դասակարգերի և տրուէտարիատի տոկոսային հարարութիւնը կապիտալիստական յերկրների բնակչութեան ավելի տարիքավորներին խմբերում այլ և, քան ավելի յերկտասարդ խմբերում :

Վորպես կանոն, բուրժուական յերկրներում ներքին պալատի պատգամավոր ընտրելու և ընտրվելու իրավունք տվող տարիքը տարբերվում են միմյանցից: Այդ յերեկում և հետեվյալ աղյուսակից.

Յերկրի անունը	Ընտրելու իրավունք ունեն	Ընտրվելու իրավունք ունեն
Շվեյցարիա	20 տար.	21 տար.
Չեխոսլովակիա	21 »	30 »
Բելգիա	21 »	25 »
Ֆրանսիա	21 »	25 »
Անգլիա	21 »	25 »
ԱՄՆ	21 »	25 »
Ճապոնիա	25 »	30 »

Արդենտինայում և Մեքսիկայում ընտրվելու իրավունքն ըսկըսվում է միայն 25 տարեկան հասակից, ըստ վորում Մեքսիկայում ամուսնացածներն ընտրական իրավունք են ստանում 21 տարեկան հասակից: Այս յերկու յերկրներում ել կանայք ընտրական իրավունքներ չունեն:

Ֆրանսիայի հիմնական սահմանադրությունների պատմության միջոցով կարելի յե հետեվել ու տեսնել, թե բուրժուական սահմանադրություններն ինչպես են ավելի ու ավելի բարձր տարիքային ցենդ սահմանել.

	Ընտրող- ների տարեթիվը	Ներքին պա- լատի պատ- գամ ավարտե- լի տարեթիվը	Վերին պալատի պատգամա լորեների տարեթիվը
1. 1791 թվի սահմանա- դրու թիվները	21 տար.	25 տար.	Վերին պալատ չկա
2. 1793 թվի սահմանա- դրու թիվները (ամենա- դեմոկրատիկ բուր- ժուական սահմանա- դրու թիվները)	21 »	21 »	» » »
3. 1811 թվի սահմանա- դրու թիվները (ամենա- ռեակցիոներ, վոր հրա- պարակվել և Բուր- բոնների վերականգ- նման ժամանակ . .	30 »	40 »	25—30 տարեկան (վո- րովհետև բնարվում ու նշանակվում եր տիրոգո- սավոր ազնվականու- թյունը)
4. 1830 թվի Հուլիսյան միապետութան սահ- մանադրու թիվները . .	25 »	30 »	25—30 տարեկան
5. 1848 թվի հանրապե- տական սահմանա- դրու թիվները	21 »	25 »	Վերին պալատ չկա
6. 1875 թվի մինչ որս դործող սահմանա- դրու թիվները . .	21 »	25 »	40 տարեկան

Սովորաբար բուրժուազիայի պաշտպանները ընտրական տարեթվային բարձր ցենզի անհրաժեշտությունը հիմնավորում են նրանով, վոր որենադրական աշխատանքին մասնակցելու հա-
մար վորոշ հասունություն և հարկավոր: Այս պատճառաբանու-
թյան կեղծութունը յերևում և նրանից, վոր նախ՝ ինչպես ար-
դեն նշեցինք, որենք ընդունում և, վոր այդ նույն անձնավորու-
թյունը հասունացած և ամեն մի քաղաքացիական դործունեյու-
թյան համար, ամուսնանալու և յերեխաներ դաստիարակելու հա-
մար, այնքան հասունացած և, վոր կարող և իր բոլոր արարքնե-

ըի համար պատասխանատու լինել քրեական դատարանի առջև, վերջապես այնքան հասունացած է, վոր կարող է զինվորական ծառայութիւն կատարել և թնդանութի միս դառնալ: Յերկրորդ՝ ընտրութիւնները ժամանակ ունեւոր դասակարգելից հաճախ ավելի փոքր տարիքային ցենդ է պահանջւում:

Յրանսխական 1814 թվականի ռեալցիտն սահմանադրությամբ սահմանված էր, վոր վերին արխատոկրատական պալատում հերցոգները, կոմսերը, բարոնները, իշխանազները կարող են ընտրվել 25-30 տարեկան հասակում, իսկ ներքին պալատում կարող են ընտրվել միայն 40 տարին լրացրած անձինք:

Նույն պատկերը մենք տեսնում ենք ժամանակակից Հունգարիայում: 1926 թվականի որենքի համաձայն Հարսուրդների տան իշխանազները «ժառանգական իրավունքի» ուժով կարող են վերին արխատոկրատական պալատն ընդունվել 24 տարեկան հասակից, հերցոգները, կոմսերը, բարոնները՝ նույնպես 24 տարեկանից, մյուս բոլոր պատգամավորներն այդ պալատում կարող են ընտրվել 35 տարեկան հասակից: Իսկ ներքին պալատում պատգամավոր կարող են ընտրվել միայն 30 տարեկան հասակից սկսած: Նույն Հունգարիայում բարձրագույն կրթութիւն ունեցած անձինք ընտրական իրավունք են ստանում հասակից անկախ:

Յարական Ռուսաստանում բոլորը չափահաս էյին համարվում 21 տարեկան հասակից, իսկ ցարը՝ 16 տարեկանից: Հաբսբուրգացիները թագավորն ու զահաժառանգը չափահաս են համարվում 18 տարեկան հասակից: Միապետական նրետութիւնները մեծ մասում միապետն ավելի չուտ է չափահաս համարվում, քան մյուս քաղաքացիները: Այսպիսով տարիքային ցենդն ամենեւին էլ ընտրողի «հասունության» նկատառումներով չի ստեղծված: Պետութիւնը կառավարելու համար միապետը «հասունանում» է 16 կամ 18 տարեկան հասակում: Այդ սահմանափակումների նպատակը պարզ է— բանվոր դասակարգի ու աշխատավորության յերիտասարգությանը հեռու պահել յերկրի քաղաքական կյանքին մասնակցելուց:

Միայն բանվորներին ու գյուղացիներին խորհրդային սոցիալիստական պետութիւնն է, վոր 18 տարին լրացրած յերկու սեփեքադաքացիներին լիակատար ու անսահմանափակ իրավունակութիւն է տալիս վճռականապէս բոլոր բնազաւաններում— և՛ ակտիւ, և՛ պասիւ վնտրական իրավունք, և՛ քաղաքացիական իրավութիւն:

Այդպիսով, սոցիալիստական պետութեան ընտրական իրավունքն ամենադեմոկրատականն է:

Նստակեցութեան ցենզն ընտրական իրավունքը սահմանափակելու շատ սիրոված մեթոդն է: Այդ ցենզով պահանջուած է, վոր ընտրելու, իսկ հաճախ եւ ընտրվելու համար հարկավոր են վորոշ թվով ամիսներ, իսկ յերբեմն եւ տարիներ ապրած լինել տվյալ ընտրական ոկրուդում, իսկ յերբեմն, նույնիսկ տվյալ համայնքում կամ այնտեղ ունենալ բնակարան կամ ձեռնարկութիւն: Վերջին վերապահումը շատ նշանակալից է: Բուրժուաներ կամ կալվածատերեր վորքան ցանկանում են՝ կարող են իր բնակավայրը փոխել, բայց քանի վոր նրա դործարանը, կալվածքը, տունը, կամ նույնիսկ բնակարանը տեղն են մնում, նա նստակեցութեան ցենզի բացակայութեան հիմունքներով յերբեք չի զրկվում ընտրական իրավունքից: Այնինչ միլիոնավոր բանվորներ, մանավանդ սեղոնայիճներ և այլ աշխատավորներ, վորոնք աշխատանք վորոնելով ստիպված են հաճախակի փոխել իրենց բնակավայրը, հենց միայն այս մեկ փաստի հետեանքով զրկվում են ընտրական իրավունքներից, և այդպիսով, ինչպես շատ շփոթալի նշել է մի գիտնական, բնակավայրի փոփոխումը հալածարկում և ծանր վտճարագործութեան և բանվորներին ու աշխատավորներին զրկում է ընտրական իրավունքներից:

Կ. Մարքսն իր «Լուի Բոնապարտի բրյումերի 18»-ը անմահ աշխատութեան մեջ ցույց է տալիս, թե բուրժուազիան ինչպես էր ոգտագործում նստակեցութեան ցենզը: Յերբ 1848 թվի փետրվարեան հեղափոխութիւնը հանդիսավոր կերպով ընդհանուր ընտրական իրավունք հայտարարեց, վրանից հետո «բուրժուական հանրապետականները չկարողացան փնջել այդ դեպքը: Նը-

րանք ստիպված յեղան բազմաթիվ լրացուցիչ սահմանափակող կետով, վորի հիման վրա ընտրողից պահանջվում էր, վոր նա վեց ամիս ապրած լինե՞ր ընտրութեան վայրում»¹⁾

1849-1850 թվերի ռեակցիոն ազդային ժողովը չէր համարձակվում ուղղակի վերացված հայտարարել ընդհանուր ընտրական իրավունքը. 1850 թվի մայիսի 31-ի որենքով այդ իրավունքը վերացվեց այն պահանջի միջոցով, ըստ վորի ընտրողից պահանջվում էր, վոր յերեք տարի նա ապրած լինե՞ր ընտրութեան ների վայրում, ըստ վորում ընտրութեան ների վայրում բանվորների ապրած լինելու ժամանակամիջոցը պետք է վավերացված լինե՞ր աշխատանք տվողի կողմից:

«Մայիսի 31-ի որենքը,— դրում է Մարքսը,— ընտրական ցուցակներից դուրս դեցե՞ց առնվազն յերեք միլիոն ձայն, վորով ընտրողների թիվը պակսեցրեց մինչև յոթ միլիոնը»²⁾

Հունգարական պարլամենտի պատգամավորների ընտրութեան 1925 թ. ոգոստոսի 25-ի որենքը նույնանման բացահայտ էերպով նստակեցութեան ցենզի պատրվակով բանվորներին զրկում է ընտրական իրավունքից՝ պահանջելով, վոր նրանք յերկու տարի ապրած լինեն ընտրական վայրում, կամ թե բնակարան ունենան միևնույն համայնքում:

Սակայն որենքը նստակեցութեան ցենզի պահանջից հոգառարութեամբ ազատում է չինուլնիկներին, տերտերներին, բուրժուական ինտելիգենցիային և այլն:

Բոլոր կապիտալիստական յերկրներում այդ նստակեցութեան ցենզը դոյութեան ունի: Ամենապակասը մեկ ամիս է— Նոր Զելանդիայում (անգլիական դոմինիոն): Ամենաբարձրը— յերկու տարի: Անգլիայում՝ 3 ամիս, Փրանսիայում և Բելգիայում՝ 6 ամիս, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում՝ մի քանի ամսից մինչև 2 տարի, իսկ ըստ ընդհանուր կանոնի— 1 տարի:

1) Մարքս և Ենգելս— Յերկեր, հ. VIII, 334:

2) Մարքս և Ենգելս— Յերկեր, հ. VIII, 42 365:

Բուրժուական լրջախոհ հետազոտող Ա. Լոուենլը ստիպված է հալաաստել, վոր նստակեցության պահանջը, բացի մուրացկաններէից և չախատող զանազան տեսակի մարդկանցից,— վորոնք՝ նրա կարծիքով՝ իրավացիորեն են զրկված ընտրական իրավունքներէից,— այդ պահանջը ընտրական իրավունքից «զրկում է նաև արժանաւոր արհեստավորներին, վորոնք իրենց զբաղմունքի հետ կապված հանգամանքների զբոսամբ տեղից—տեղ են փոխադրվում, և այլ անձանց, վորոնք իրենց պրոֆեսիայի կապակցութեամբ ստիպված են մի վայրից մյուսը տեղափոխվել»։ Ա. Լոուենլը վորպես որինակ բերում է «Թալմա»-ում տալարված մի ուսուցչի նամակը, վորով վերջինը գնահատվում է, թե ինքը համալսարանը փայլուն կերպով ավարտելուց հետո իր կյանքի 40 տարւա ընթացքում վոչ մի անգամ ընտրելու իրավունք չի ստացել, վորովհետև՝ ըստ իր աշխատանքի բնույթի՝ չարունակ տեղից —տեղ փոխադրվելով, յերբեք չի կարողացել նստակեցության ցենդ ձեռք բերել։

Նստակեցության ցենդ սահմանելը սովորաբար պատճառաբանվում է կամ նրանով, վոր ընտրողը, վորպես թե, պետք է ծանոթ լինի տեղական պայմաններին, իսկ այդ ձեռք է բերվում միևնույն տեղը յերկար ժամանակ ապրելու պայմանով, կամ թե՛ ընտրողների ցուցակները կազմելու տեխնիկական դժուարություններով։

Այս պատճառաբանությունները վոչ մի քննադատութեան չեն դիմանում։ Յուցակները կազմելու տեխնիկական դժուարութեան պատճառաբանությունը լիովին հերքվում է ԽՍՀ Միութեան ընտրական որենքով, վորը «քվեարկելու իրավունքի վկայական» մտցնելով՝ փայլուն կերպով լուծել է ընտրութեաններին մասնակցելու հարցը այն քաղաքացիների նկատմամբ, վորոնք փոփոխում են իրենց բնակավայրը։

Պետք է նշել, վոր բուրժուական յերկրներում նստակեցութեան ցենդն իրականում ավելի բարձր է, քան սահմանված է որենքով, վորովհետև ընտրութեաններին մասնակցելու համար ընտրողն ընտրութեան վայրում պետք է ապրի մինչ ցուցակներ

կազմելը վուչ միայն այնքան ամիս կամ տարի, վորքան սահման-
ված և որենքով, այլև ընտրողների ցուցակները կազմելուց հե-
տո ել պետք և նույն տեղն ապրի մինչև ընտրությունների պա-
հը: Յեթե նա ընտրություններից առաջ մի ուրիշ տեղ և գնում,
դրանով իսկ զրկվում և քվեարկությանը մասնակցելու հնարավոր-
ությունից:

Մեր ընտրական որենքը վուչ մի նստակեցության ցենզ չի
ճանաչում: Յուրաքանչյուր ընտրող, յերբ ել փոխելու լինի իր
բնակավայրը, իր նոր բնակավայրում կարող և իրապօրժեյ իր
ընտրական իրավունքը:

Կրթական ցենզը, այսինքն՝ այն սահմանը, վորով ընտրե-
լու կամ ընտրվելու իրավունքի համար մարդ վորոշ կրթություն
պետք և ունենա, բղխում և նրանից, վոր ուսման վարձի բարձ-
րության, սեփական միջոցներով ապրելու անկարելիության հե-
տևանքով (քանի վոր այնտեղ պետությունն ուսանողներին թո-
շակ ու հանրակացարաններ չի հատկացնում), ինչպես և կապի-
տալիստական կարգերին հատուկ մի շարք ուրիշ պատճառներով՝
բուրժուական յերկրներում կրթությունը՝ և մանավանդ բարձ-
րագույն կրթությունն՝ ունեւոր դասակարգերի արտոնությունն
և հանդիսանում:

Անդլիան համալսարանական կրթություն ունեցողների հա-
մար արտոնյալ դերք և ստեղծում. նրանք առանձին լրացուցիչ
պատգամավորներ են ընտրում՝ այսպես կոչված՝ համալսարա-
նական ընտրական սկրուզներից: Այսպիսով, քաղաքացիների այս
կատեգորիան լրացուցիչ ձայնի իրավունք ունի:

Կրթական ցենզն առավել ևս բացահայտ կերպով անց և կաց-
ված Հունդարիայում: Մենք արդեն հիշատակել ենք, վոր այն-
տեղ տղամարդիկ ձայնի իրավունք են ստանում 24 տարեկանից
սկսած, սակայն այդ իրավունքը չորվում և միայն փողովբեական
տարրական դպրոցի և դասարանն ավարտած լինելու վկայական
ներկայացնելու դեպքում: Իսկ յեթե տղամարդը բարձրագույն
դպրոց և ավարտել, նա ընտրական իրավունք և ստանում նաև
մինչև 24 տարեկան հասակին հասնելը:

Հունգարիայում կանայք 30 տարեկանից ընտրական իրավունք են ստանում, յեթե ավարտել են ժողովրդական դպրոցի 6 դասարանը, և միայն «յեբեք որինական զավակ» ունեցողներին արտոնություն է տրվում — նրանց համար բավական է 4 դասարանն ավարտելու փաստը:

Չափազանց նշանակալից է, վոր յեթե կինն ասլում է ժառանգական դուքի յեկամուտով, ասլա նրա համար ևս բավական է 4 դասարանն ավարտած լինելը: Գուլքի դոյությունը փոխարինում է կրթությանը:

Բարձրագույն դպրոց ավարտած կանայք ընտրական իրավունքից ոգւմում են՝ անկախ իրենց տարիքից: ԱՄՆ-ի շատ նահանգներ պահանջ են մտցրել, վոր ընտրողը դրադետ լինի, — կարողանա անգլերեն զրեկ ու կարդալ: Ըստ անգլիացի խոշոր հետազոտող Բրայսի՝ այս և ուրիշ ճանապարհներով քվեարկելուց փաստորեն զրկվում են նեդրերի 80 տոկոսը, վորոնց հարավային նահանգներում տիրապետող դասակարգերը շիտավորյալ կերպով չեն թույլատրում կրթություն ստանալ: Նեդրերի, հնդկների, եմիգրանտների նկատմամբ դրադիտությունը պարզելու քննությունը կատարվում է մեծ բժականգրությամբ ու չկամությամբ:

Հաշվում են, վոր ԱՄՆ-ում նստակեցության, դրադիտության և ալլ ցենդերի միջոցով մոտ 5 միլիոն մարդ զրկվում են ընտրական իրավունքից:

Մի շարք բուրժուական յերկրներում ընտրական իրավունքի սահմանավակումներ են արված ըստ աղղային-ցեղական նշանի:

Հարավ-Աֆրիկական Միության (բրիտանական գոմինիոն) սահմանադրությունը համարյա բոլոր նեդրերին ու հնդկներին զրկում է ընտրական իրավունքներից: Այդ պետության տերիտորիայի վրա ասլում են 1,5 միլիոն սպիտակամորթ մարդիկ, 5,4 միլիոն նեդրեր, 120 հաղար հնդկներ, իսկ ընտրական իրավունքից, ինչպես սահմանադրությունն է ասում, ողավում են միմիայն «յեկրուպական ծաղում ունեցող բրիտանական հպատակ-

ները»: Կապայի յերկրում, վոր Հարավ-Աֆրիկյան Միության մի մասն է, զոռնավոր ցեղերի բնակչությանն ընտրություններին թուլատրւում եր մասնակցել, սակայն հետեյալ պայմաններով.— ա) մասնակցողները 12 տարի պետք է ապրած լինեյին միևնույն տեղում, բ) պետք է ունենային յերեք հոգի սպիտակամորթ ընտրողի յերաշխաւորություն, և գ) առնվազն յոթ տարի ազատված լինեյին «բնիկների մասին յեղած որենքներ»—ի ներգործությունից: Արդունքը յեղավ այն, վոր ավելի քան յերկուս և կես միլիոն նեղերից ու հնդիկներից Կապայի յերկրում ընտրական իրավունք ստանում եյին մոտ 50 հազար մարդ— ցեղերի ավաղները, առնվազնականները և այլն:

Նոր Ձեւանդիայում, վորը հռչակված է իր «դեմոկրատական» սահմանադրութեամբ, բնիկ ժողովուրդը՝ մաորիները, վորպես կանոն, չեն մասնակցում ընդհանուր ընտրություններին: Բոլոր մաորիները, վորտեղ ել ապրելիս լինեն, կազմում են մեկ ընտրական ոկրուդ և ընտրում են միայն չորս պատգամավոր, այնինչ պարլամենտը բաղկացած է 80 հոգուց: Միայն ունեւոր մաորիները կարող են մտցվել ընտրողների ընդհանուր ցուցակներին մեջ:

Աւստրալիայում և Կանադայում տեղացի բնակչությունը (այսպես կոչված՝ «բնիկները»), վորպես կանոն, ընտրական իրավունքներից զուրկ են: Կանադայի վորոշ վայրերում ընտրական իրավունքներից զրկված են բրիտանական հպատակություն ընդունած հնդիկները, չինացիք:

Մի շարք յերկրներում ազգային—ուստայական սահմանափակումները կատարված են քողարկված ձևով: Մենք արդեն հիշատակեցինք զբաղիտության ցեղի մասին ԱՄՆ—ի վորոշ նահանգներում, վոր ուղղված է գլխավորապես նեղերին դեմ:

Ֆաշիստական Գերմանիայում, վորտեղ ընտրական իրավունքը վերացված է, հրեաները զրկված են քաղաքացիության իրավունքից, պետական պաշտոններ զբաղելու իրավունքից, մի շարք թաղամասերում ապրելու իրավունքից:

Իմպերիալիստական պետություններին դադութներին բնիկ ժո-

դովորվում, վերջ հարյուրավոր միլիոնների յե հասնում, վեր-
պես ընդհանուր կանոն, չի մասնակցում այն պետությունների
սլաքլամենտների ընտրությունը, վերոնց պատկանում են ավալ
զադուլթները:

Ընկեր Ստալինը բուրժուական սահմանադրությունները մա-
սին ասում է, վեր նրանք «իրենց հիմքում նախնականության
են, այսինքն՝ տիրապետող ազգերի սահմանադրություն են»:
«Բուրժուական սահմանադրությունները, — ասում է ընկեր
Ստալինը, — լուրջապես յեղնում են այն նախադրյալից, վեր ազգե-
րը և ռասաները չեն կարող իրավահավասար լինել, վեր կան
լիկրավ ազգեր և վոչ-լիկրավ ազգեր, վեր, բացի դրանից, դո-
յություն ունի ազգերի կամ ռասաների նաև յերբող կատեգո-
րիա, որինակ՝ զադուլթներում, վերոնք ունեն ել ավելի պակաս
իրավունքներ, քան վոչ-լիկրավ ազգերը»:¹⁾

ԽՍՀՄ Ստալինյան Սահմանադրությունը «յեղնում է նրանից,
վեր բոլոր ազգերն ու ռասաներն իրավահավասար են»:

Խորհրդային Միության մեջ «... տարբերությունը մոթու-
դույնի կամ լեզվի, կուլտուրական մակարդակի կամ պետական
զարգացման մակարդակի միջև, ինչպես նաև վորեն այլ տար-
բերություն ազգերի և ռասաների միջև — չի կաշող հիմք ծառա-
յել այն բանի համար, վորպեսզի արդարացվի ազգային անիրա-
վահավասարությունը»:²⁾

ԽՍՀՄ քաղաքացիները իրավահավասարությունը՝ անկախ
նրանց ազգությունից ու ռասայից՝ յերկրի տնտեսական, պետա-
կան, կուլտուրական և հասարակական-քաղաքական կյանքի բո-
լոր բնագավառներում՝ ԽՍՀՄ Սահմանադրության 123-րդ հոդ-
վածի համաձայն՝ հանդիսանում է անսասան որենք, վորի խախ-
տումը պատժվում է խստորեն:

ԽՍՀՄ քաղաքացիներն ըստ խորհրդային ընտրական որենքի

1) Խ. Ստալինը — ԽՍՀ Միության Սահմանադրության մասին, հայերեն
հրատարակ., եջ՝ 25-26:

2) Նույն տեղը:

ողտվում են ընտրելու և ընտրվելու իրավունքից, անկախ նրանց առարայական ու աղբային պատկանելիութունից:

Ընտրական իրավունքներն ըստ աղբային հատկանիշի սահմանափակելու վորեւ հնարավորութիւն վերացնելու համար խորհրդային ընտրական որենքը հատկապես սահմանում է, վոր ընտրական բյուլետենները տպագրվում են համապատասխան ընտրական ոկրուդի բնակչութիան լեզվով:

Բուրժուական յերկրներում բացի վերոհիշյալ սահմանափակումներից՝ դոյութիւն ունեն ընտրական իրավունքների ելի մի շարք սահմանափակումներ: Համարյա ամեն տեղ զինվորական ծառայութիան մեջ դանվող յերիտասարդութիւնն ընտրելու և ընտրվելու իրավունք չունի, վորովհետև բուրժուական բանակների համար քաղաքական լուսավորութիւնը համադր և զինվորական զիսցիպլինայի քայքայման: Իսկ մեր Բանվորա-դուլա-ցիական կարմիր բանակում քաղաքական լուսավորութիւնն ամբաղնում և բարձրացնում է զինվորական զիսցիպլինան: ԲԳԿԻ-ի շարքերում դանվող ԽՍՀՄ-ի քաղաքացիները հանդիսանում են լիիրավ ընտրողներ:

Շատ բուրժուական յերկրներում ընտրական իրավունքներից զրկված են այն անձինք, ուքեր ոգտվում են հասարակական բարեդործութիւնից, դանվում են խնամակալութիան տակ, ճանաչված են վորպես անվճարունակ պարտապաններ, դանվում են ծառայութիան մեջ և այլն:

Չանաղան «վերադահումների», «պարդարնումների» և «սահմանափակումների» միջոցով բուրժուազիան, վոր հալտաբարել է ընդհանուր, հալասար, ուղղակի և դադանի ընտրական իրավունք, այդ իրավունքը վերացրել է իր ընտրական որենքներով: Առանձին բուրժուական իդեոլոգներ, քաղաքագետներ, իրավաբաններ չեն ծածկում, վոր բուրժուական յերկրների ընտրողները — այդ միայն բնակչութիան վորոշ «ընտիր մասն է», իսկ ընդհանուր ընտրական իրավունքը — դա Փիկցիա յե, վորովհետև պետութիան չափահաս քաղաքացիների նշանակալից մասը փաստորեն զրկված է ընտրական իրավունքից:

Ֆրանսիացի պրոֆեսոր Բարտեղմին Ֆրանսիայի ընտրական իրավունքի «դեմոկրատիզմն» այսպես և բնորոշում. «Սակայն չպետք և մտածել, թե ընտրություններին բոլորն են մասնակցում. նույնիսկ այսպես կոչված՝ ընդհանուր քվեարկության սխտեմի դեպքում ընտրական կորպուսը ներկայացնում և միայն մի վորոշ ընտիր մասը, թեպետ այդ ընտրությունը կատարվում և շատ լայնորեն»:

Բոլոր այս և ուրիշ շատ սահմանափակումները, ըստ եյուրթյան, առ վոչինչ են դարձնում ընդհանուր ընտրական իրավունքի սկզբունքը, վորովհետև ուղղված են աշխատավորական լայն լսավերի դեմ: Ինչպես ստորև ցույց կտրվի, զգալի սահմանափակումների յե յենթարկվում նաև հալասար և ուղղակի ընտրական իրավունքի սկզբունքը, և փաստորեն հաճախ խախտվում և դադտնի քվեարկության սկզբունքը:

Սակայն սրանից ամենեւին չի հետեւում, թե կապիտալիսկան յերկրների բանլոր դասակարգն ու աշխատավոր մասսաները չպետք և ողտւլնն բուրժուական դեմոկրատիայի սկզբունքներից՝ Ֆաչիզմի դեմ միասնական ժողովրդական ճակատ ստեղծելու պայքարում: Գիտենալով բուրժուական դեմոկրատիայի կեղծավորությունն ու ստությունը, վորպես բուրժուալիայի դիկտատուրայի դիմակավորված մի ձև, մերկացնելով բուրժ. ընտրական իրավունքի «սորամանկ մեխանիկան», կապիտալիստական յերկրներին աշխատավորները պետք և առավելագույն չաիով ողտաղործեն դոյություն ունեցող բոլոր լեղալ **հնարավորությունները** և պետք և բոլոր միջոցներով պայքարեն՝ բուրժուական դեմոկրատիայի լայնացման, մասնավորապես ընդհանուր, հալասար, ուղղակի և դադտնի ընտրական իրավունքի համար:

Կոմիտեերնի համաշխարհային VII կոնդրեսում ընկեր Դիմիտրովն ասել և .

«Կողմնակից լինելով խորհրդային դեմոկրատիային՝ մեմ կպաշտպանեմ դեմոկրատիայի այն նվաճումների յուրաքանչյուր թիզը, վոր բանվոր դասակարգը կորգել և տարիների համառ

պայքարով, և վնասկանապես կպայքարենք նրանց ընդարձակման հսկմար»:¹⁾

Խորհուրդները Համամիութենական Արտակարգ VIII Համադաժարում արտասանած իր ճառում ընկեր Մոլոտովին ասել է.

«Բայց և այնպես, նույնիսկ կրճատված բուրժուական աղապուլթյունները, նույնիսկ սահմանափակած դեմոկրատական իրավունքները բանվորներն ու մյուս աշխատավորական խավերը սովորել են ուղտադոծել իրենց չահերի համաձայն մասսաների քաղաքական լուսավորության համար, դավիթ մարտերին ուժերի անհրաժեշտ նախապատրաստության համար: Ուստի հասկանալի է, Վոր կապիտալիզմի յերկրներում բանվորներն ու բոլոր դեմոկրատական տարրերն այնպիսի համառ պայքար են մղում՝ պահպանելու և ընդարձակելու համար նույնիսկ բուրժուա-դեմոկրատական վոչ մեծ ազատությունն ու իրավունքները...»:

«Հայտնի է մեր վերաբերմունքը դեպի դեմոկրատիզմը, վարպես աշխատավորության ամենաարժեքավոր բարիքներից մեկը: Մեր որդիներն մոտ են դեմոկրատիայի հաջողությունները՝ վոր յերկրում ել լինի: Մենք ուրախանում ենք դեմոկրատական իրավունքների նվաճումներով, վորտեղ ել ժողովրդական մասսաներն առաջ ընթանան այդ ուղիով»:²⁾

Հաղթանակած սոցիալիզմի յերկրի Ստալինյան Սահմանադրությունը և մեր նոր, սոցիալիստական ընտրական որենքը լիովին բացառում են բանվորների ու գյուղացիների սոցիալիստական պետության քաղաքացիների ընտրական իրավունքների բռնար ու ամեն տեսակի սահմանափակումները:

Մարդկայության պատմության մեջ առաջին անգամն է, վոր ընտրությունները հանդիսանում են իրապես ընդհանուր, հավասար և ուղղակի, իսկ քվեարկությունը— իրապես գաղտնի:

ԽՍՀՄ Սահմանադրության նախագծի մասին Խորհուրդները

¹⁾ Դիմվորում— Ֆախիզի ու պատերազմի դեմ միասնական ճակատի պայքարում, էջ՝ 77:

²⁾ Մոլոտով— Սոցիալիզմի Սահմանադրությունը:

Համամիութենական Արտակարգ V]]] համագումարին տված իր
հեկուցման մեջ ընկեր Ստալինն ասել է.

«ԽՍՀՄ-ի նոր Սահմանադրության նախագծի առանձնահատ-
կությունն այն է, վոր նա աղատ է այդպիսի վերադաճումներից
ու սահմանափակումներից: Նրա համար զոյություն չունեն ակ-
տիվ կամ պասիվ քաղաքացիներ, նրա համար բոլոր քաղաքա-
ցիներն ակտիվ են: Նա տարբերություն չի ընդունում տղա-
մարդկանց ու կանանց, «նստակյացների» ու «վոչ-նստակյացնե-
րի», ունեվորների ու չունեվորների, կրթվածների ու վոչ-կրթ-
վածների իրավունքների միջև: Նրա համար բոլոր քաղաքացի-
ներն իրենց իրավունքներով հավասար են: Վո՛չ թե դուքային
գրությունը, վո՛չ թե աղպային ծաղումը, վո՛չ թե սևուր, վո՛չ թե
պաշտոնական դիրքը, այլ յուրարանչյուր քաղաքացու անձնա-
կան ընդունակություններն ու անձնական աշխատանքն են բնորո-
շում նրա դիրքը հասարակության մեջ»: ¹⁾

Սահմանադրության 135-րդ հոդվածի տեքստն այնքան ըս-
պառիչ ու լրիվ է, վոր բացառում է ընտրական իրավունքի վո-
րեվի կամայական սահմանափակումների վորեւ հնարավորու-
թյուն, ում կողմից եւ լինի այդ:

Մեր նոր ընտրական սխեման, վոր ճշդրիտ կերպով ձեւա-
կերպված ու ամրապնդված է ստալինյան ընտրական որենքում,
ապահովում է խորհրդային սոցիալիստական դեմոկրատիայի
հետագա ծաղկումը, բանվոր դասակարգի գլխատուրայի բա-
ղայի ընդարձակումը՝ սոցիալիզմի դարաշրջանում:

Սոցիալիստական պետության ընտրական որենքի յուրաքան-
չյուր հոդվածի նպատակն է՝ իրականում ապահովել ընդհանուր,
հավասար, ուղղակի ընտրական իրավունքը՝ դադարի քվեարկու-
թյամբ, յերաչխավորել սոցիալիստական պետության քաղաքացի-
ների իրական մասնակցությունն ընտրություններին, պաշտ-

¹⁾ Ստալին — ԽՍՀ Միության Սահմանադրության մասին, հայ. հրատ.,
մ. 27:

պանել նրանց քվեարկության արդյունքները բոլոր աշխարհի աղա-
վադումները փորձերից :

Մեր ընտրական որենքի մասին կարելի չե ասել ընկեր Ստա-
լինի խոսքերով, վոր նա ասել ե ԽՍՀՄ Սահմանադրության մա-
սին, թե՛ ի տարբերություն բուրժուական որենքների, վորոնք
սահմանափակվում են քաղաքացիների ձևական իրավունքների
զրանցումով, առանց հոգալու այդ իրավունքների կենսադործ-
ման պայմանների, հնարավորությունների ու միջոցների մասին,
մեր ընտրական որենքը «... չի սահմանափակվում քաղաքացի-
ների ձևական իրավունքների զրանցումով, այլ ծանրության
կենտրոնը տեղափոխում ե այդ իրավունքների ասպհովման հար-
ցի վրա, այդ իրավունքների կենսադործման միջոցների հարցի
վրա»:¹⁾

Վերը հիշատակեցինք ընտրական իրավունքի այն սահմա-
նափակումները, վոր դոյություն ունեն բուրժուական յերկրնե-
րում: Սակայն վոչ միշտ ձևականորեն ընտրական իրավունք ու-
նեցող աշխատավորը հնարավորություն ե ունենում կենսադոր-
ծելու նույնիսկ այդ խուզած իրավունքները: Կապիտալիզմի պայ-
մաններն այդ հնարավորությունը չեն տալիս: Այդ պատճառով
չլ կապիտալիստական յերկրներում ընտրություններին չմասնակ-
ցելը, այսպես կոչված՝ արանտիզմը, բարձր թվերի յե հաս-
նում:

Այսպես, բրիտանական հանրագիտարանի վերջին հրատարա-
կության տվյալներով ընտրական իրավունք ունեցողներից ընտ-
րություններին մասնակցելւ են միջին թվով—Անգլիայում՝ 70%,
Ֆրանսիայում՝ 60 տոկոս, ԱՄՆ-ում նախադահական ընտրու-
թյուններին՝ մոտ 80 տոկոս, կոնդրեսի ընտրությանը՝ չատ ավե-
լի քիչ ե նախահիտլերյան Գերմանիայում՝ մոտ 75 տոկոս ե
այլն:

Իսկական ընդհանուր, ուղղակի ե հավասար ընտրական իրա-
վունքը դադանի քվեարկությամբ ԽՍՀՄ-ում ասպհովում ե

1) Ստալին— ԽՍՀ Միության Սահմանադրության մասին:

սոցիալիստական կարգի հաղթանակի փաստով ԽՍՀՄ-ում, վերադարձնել, որենսդրական կարգով ամրապնդվել և ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրությամբ: Ընտրական օրենքի յուրաքանչյուր հոդվածի նպատակն է ապահովել ԽՍՀՄ-ի քաղաքացիներին ընտրական իրավունքները, ստեղծել բոլոր անհրաժեշտ պայմանները, վերապես նրանք կարողանան իրադրծել այդ իրավունքը, և ախտի վրեն մասնակցեն ընտրութուններին:

Դրա համար էլ աշխատավորները պետք է իրենց ընտրական օրենքն իմանան առաջին հոգվածից մինչև վերջինը: Որենքի յուրաքանչյուր հոգվածը պետք է ճշգրիտ կերպով ու անպայմանորեն կատարվի ընտրութունները նախապատրաստելու և անցկացնելու ժամանակ:

«ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի ընտրութունների կանոնադրություններ» բաղկացած է ութ գլխից: Առաջին գլուխը՝ «Ընտրական սխեմներ», վերաբրտադրում է ԽՍՀՄ Սահմանադրության 134, 135, 136, 137, 138, 141 հոգվածները, վորոնք ընտրական օրենքի հիմքն են հանդիսանում, սրենքի, վոր կազմված է ԽՍՀՄ Սահմանադրությանը միանգամայն համապատասխան:

«Կանոնադրության» առաջին գլուխն ասում է.

«ՀՈԳՎԱԾ 1.— ԽՍՀՄ Սահմանադրության 134-րդ հոգվածի հիման վրա ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի պատգամավորների ընտրութուններն ընտրողների կողմից կատարվում են ընդհանուր, հավասար և ուղղակի ընտրական իրավունքի հիման վրա՝ գաղտնի քվեարկությամբ:

ՀՈԳՎԱԾ 2.— ԽՍՀՄ Սահմանադրության 135-րդ հոգվածի հիման վրա պատգամավորների ընտրութուններն ընդհանուր են. — ԽՍՀՄ բոլոր քաղաքացիները, վորոնք հասել են 18 տարվան, անկախ ռասայական ու աղգային պատկանելութունից, դավանանքից, կրթական ցենդից, նստակեցութունից, սոցիալական ծաղումից, գույքային դրութունից և անցյալ դործունեյությունից, իրավունք ունեն մասնակցելու պատգամավորների ընտրություններին և ընտրվելու ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի մեջ, բա-

գաղությամբ խեղադարձների և այն անձերի, վերոնք դատարանի կողմից դատապարտված են՝ ընտրական իրավունքների զրկումով:

ՀՈԴՎԱԾ 3.— ԽՍՀՄ Սահմանադրության 136-րդ հոդվածի հիման վրա պատգամավորների ընտրությունները հավասար են. — յուրաքանչյուր քաղաքացի ունի մեկ ձայն. բոլոր քաղաքացիներն ընտրություններին մասնակցում են հավասար հիմունքներով:

ՀՈԴՎԱԾ 4.— ԽՍՀՄ Սահմանադրության 137-րդ հոդվածի հիման վրա կանայք ընտրելու և ընտրվելու իրավունքից ուղտվում են տղամարդկանց հետ համահավասար:

ՀՈԴՎԱԾ 5.— ԽՍՀՄ Սահմանադրության 138-րդ հոդվածի հիման վրա կարմիր բանակի չարքերում գտնվող քաղաքացիներն ընտրելու և ընտրվելու իրավունքից ուղտվում են բոլոր քաղաքացիների հետ համահավասար:

ՀՈԴՎԱԾ 6.— ԽՍՀՄ Սահմանադրության 141-րդ հոդվածի հիման վրա ընտրությունների ժամանակ թեկնածուներն առաջադրվում են ըստ ընտրական ոկրուղների»:

Սահմանադրության համապատասխան հոդվածների այս կրկնությունը՝ ընտրական օրենքում՝ խիստ կարևոր է, վերստին հետև այդ յուրաքանչյուր ընտրողին ակնհայտաբար ցույց է տալիս նրա իրավունքները և հնարավորություն է տալիս տեղի ու տեղի ստուգելու, թե այդ իրավունքներն ինչպես են ապահովված ընտրական օրենքում:

ԸՆՏՐՈՂՆԵՐԻ ՑՈՒՑԱԿՆԵՐԸ ԿԱԶՄԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ

(«ԽՍՀՄ ԳԵՐԱԳՈՒՅՆ ԽՈՐՀՐԳԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ» II ԳԼՈՒԽԸ)

Ընտրողների ցուցակները կազմելը քաղաքական վիթխարի կարևորություն ունեցող դարձ է: Քվեարկությանը մասնակցել կարող են միայն նրանք, ովքեր մտցված են ցուցակների մեջ:

Դրա համար եւ խորհրդային իշխանության մարմինների համար ամենաառաջնակարգ ու կարևորագույն խնդիր ե հանդիսանում՝ այդ ցուցակների լրիվության ու ժամանակին կազմելու ապահովումը, ինչպես և յուրաքանչյուր քաղաքացու համար հընարավորութիւն ապահովելը, վոր նա ժամանակին ստուգել ցուցակները կազմելու ճշտութիւնն ու լրիվութիւնը:

Ո՞վ ե կազմում ընտրողների ցուցակները: Այդ կարևոր ու պատասխանատու խնդիրը դրված ե սոցիալիստական պետության պետական իշխանության տեղական մարմինների վրա՝ քաղաքներում՝ աշխատավորության պատգամավորների քաղաքային Խորհուրդների վրա, իսկ ռայոնական բաժանում ունեցող քաղաքներում՝ ռայոնական Խորհուրդների վրա, և գյուղական վայրերում՝ աշխատավորության պատգամավորները գյուղական Խորհուրդների վրա, այսինքն՝ այն մարմինների, վորոնք ընտրվել են հենց աշխատավորները կողմից, մի բան, վոր արդեն ինքնին ապահովում ե խորհրդային ընտրողի իրավունքները: Ընտրողների ցուցակները ժամանակին կազմելու և ընտրողներին հասցնելու գործի հսկողութիւնն որեւքը դնում ե Միության Խորհրդի ընտրութիւնները սկսողային ընտրական հանձնաժողովները վրա (հոդվ. 44, կետ «բ»):

Ո՞վ պետք ե մտցվի ընտրողների ցուցակների մեջ:

Համաձայն մեր ընտրական օրենքի՝ ընտրողների ցուցակները մեջ են մտցվում ընտրութիւնների օրը 18 տարեկան հասակին հասած այն բոլոր քաղաքացիները, վորոնք ընտրական իրավունք ունեն և ցուցակները կազմելու միջոցին մշտապէս կամ ժամանակավորապէս ապրում են ավալ խորհրդի տեղիորդւոյում, ըստ վորում, «**ընտրողներից վոր վրք չի կտրող մտցվի մեկից ավելի ընտրական ցուցակի մեջ**» (հոդվ. 11): Այդ ապահովում ե ընդհանուր և բոլորի համար հավասար ընտրական իրավունքի կենսագործումը:

Ընտրական օրենքը պարտավորեցնում ե չափազանց ճշգրտութիւն ապահովանել և մասնավորապէս պահանջում ե հատկապէս ստուգել այն անձանց ցուցակը, վորոնց 18 տարին պետք ե

գերով պատասխանելով այն մարդկանց, ովքեր «յերկյուղ» եյին արտահայտել, թե ժողովրդին թշնամի անձերը կարող են ընկնել գերադույն մարմինները:

Սնդիրը նրանումն է, վոր աղետացիոն աշխատանքը բոլշևիկոսներն տարվի, և այն ժամանակ ժողովուրդը թշնամի անձերին չի թողնի ներս մտնել պետական իշխանության մարմինները:

Աշխատավորներն պատգամավորներն ցուցակները կազմող խորհուրդը պարտավոր է ընտրություններէջ 30 որ առաջ հրատարակել այդ ցուցակները, կախելով այն ընդհանուրի գիտության համար, կամ թե ստեղծելով ընդհանուրի համար հնարավորություն՝ ցուցակներին ծանոթանալու խորհրդի շենքում:

Այն քաղաքացին, վոր ընտրողներն ցուցակը կազմելու մեջ վորեն անճշտություն կդնի, պետք է դրա մասին հայտարարություն տա ցուցակը հրատարակող՝ աշխատավորների պատգամավորների խորհրդին: Աշխատավորության պատգամավորների խորհրդի գործադիր կոմիտեն այդպիսի հայտարարությունը տանալով՝ պարտավոր է յերեք օրվա ընթացքում քննության առնել այդ հայտարարությունը և կամ ընտրողների ցուցակի մեջ համապատասխան ուղղումներ մտցնել և կամ պատճառաբանված դրավոր մերժում տալ հայտարարողին: Տվյալ քաղաքացին, իր հերթին, այդ մերժումը կարող է բողոքարկել մոտակա ժողովրդական դատարանում, վորը նույնպես յերեք օրվա ընթացքում պարտավոր է՝ հրավիրելով հայտարարողին ու տվյալ խորհրդի ներկայացուցչին՝ դռնբաց դատական նիստում քննության առնել դանդատը և վերջնականապես հարցը լուծել:

Սրանով խորհրդային արդարադատության մարմինների վրա մեծ ու պատասխանատու խնդիրներ են դրվում: Դատարանի աշխատողներից պահանջվում է ճշգրիտ, պարզ ու արագ աշխատանք: Ընտրողների՝ խորհրդային պետության քաղաքացիներին մեծագույն իրավունքները պետք է պաշտպանվեն սոցիալիստական օրինականության ամբողջ ուժով:

Ստորագրային արդարադատության բոլոր աշխատողներից պահանջվում է զգոնության և ուշադիր վերաբերմունքի ուժեղա-

ցած տեղում, իսկ ընտրական ցուցակում նրա անվան դիմաց նշվում է՝ «մեկնեց»։ Այսպիսով ապահովվում է ընտրություններին ընտրողի մասնակցության իրավունքը, և միաժամանակ վերացվում է մեկ անձի կողմից յերկու անգամ քվեարկելու հնարավորությունը։

Ընտրական օրենքում ասված է.

«Այն դեպքում, յերբ ընտրողն ընտրողների ցուցակի հրապարակման և ընտրությունների օրվա միջև ընկած ժամանակամիջոցում մոտում է իր ընտրության վայրը, աշխատավորների պատգամավորների համապատասխան խորհուրդը նրան տալիս է կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի կողմից սահմանված ձևի «քվեարկության իրավունքի վկայական» և ընտրողների ցուցակի մեջ նշում է— «մեկնեց»։ Նոր բնակավայրում— մշտական կամ ժամանակավոր— ընտրողը մտցվում է ընտրողների ցուցակի մեջ, ներկայացնելով անձնական վկայական, ինչպես նաև «քվեարկության իրավունքի վկայական»։

Այդպիսով, ընտրական ցուցակները պետք է կազմվեն Ստալինյան Սահմանադրության մեծ սկզբունքներին լիովին համապատասխան, լրիվ չափով ապահովելով ընդհանուր և հավասար ընտրական իրավունքի իրագործումը, դեն չպրտելով բոլոր և ամեն տեսակ սահմանափակումներն ու վերապահումները։

Պետք է նշել, վոր բուրժուական-դեմոկրատական յերկրներում ընտրողների ցուցակներ կազմվել չատ բարդ ու ծանր գործ է հանդիսանում ընտրողների համար։

Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների մի շարք նահանգներում ընտրողն ամեն տարի պետք է անձամբ ներկայանա ցուցակագրող բյուրոյին և մի շարք տեղեկություններ տա։ Որինակ՝ Պենսիլվանիայում ընտրողը պետք է պատասխանի 15-16 հարցի, վորի հետևանքով, հենց բուրժուական դիտեականների հայտարարությամբ, ցուցակագրման սխտեմը հաճախ անցանկալի ընտրողներին հրապարակից հեռացնելու մի միջոց է դառնում, վորովհետև ի բյուրոյում կապիտալիստական կուսակցությունն է վճարական դեր խաղում։

Յուշակներ կազմելու անգլիական սիստեմի վերաբերյալ Լո-
ուենլը նշում է, թե դա «հանդիսանում է խիստ դժվարաչարժ ու
թանգ նստող մի գործողություն»:

Խորհրդային սիստեմը վերին աստիճանի հասարակ է և միա-
ժամանակ իրապես ապահովում է ընտրողների շահերը, իրակա-
նում յերաշխավորելով ընդհանուր ընտրական իրավունքը:

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՈՆԻՊՈՒԳՆԵՐ

(«ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ» III ԳԼՈՒԽԸ)

Ստալինյան Սահմանադրության համաձայն՝ ԽՍՀՄ Գերա-
զույն Խորհրդի յերկու պալատի համար ել— Միության Խորհրդ-
դի և Ազգությունների Խորհրդի—պատգամավորներ ընտրում
են բոլոր քաղաքացիներն՝ ըստ ընտրական ոկրուդների: Այդպի-
սով յերկու պալատներն ել— և՛ Միության Խորհուրդը, վորտեղ
ներկայացված են ԽՍՀՄ-ի բոլոր աշխատավորների ընդհանուր
շահերը՝ անկախ նրանց ազգությունից, և՛ Ազգությունների Խոր-
հուրդը, վորի խնդիրն է՝ արտացոլել ԽՍՀՄ-ի ազգությունների
այն առանձին ու սպեցիֆիկ շահերը, վորոնք կապված են նրանց
ազգային առանձնահատկությունների հետ,—կազմվում են միա-
նըման դեմոկրատիկ ձևով, ամբողջ բնակչության ընդհանուր
ընտրության միջոցով:

«ԽՍՀՄ Գերազույն Խորհրդի ընտրության կանոնադրու-
թյամբ» սահմանված ընտրական ոկրուդներ ստեղծելու սիստե-
մըն ինքնին արտահայտում է հավասար ընտրական իրավունքի
սկզբունքը, վոր դրանցված է Ստալինյան Սահմանադրության
կողմից:

Միության Խորհրդի ընտրության համար ընտրական ոկրուդ-
ներ ստեղծվում են հետևյալ սկզբունքով.—յուրաքանչյուր ոկ-
րուդին 300 հազար բնակիչ՝ թե քաղաքի, թե գյուղի համար
միանման: Յուրաքանչյուր այդպիսի ոկրուդ Միության Խոր-
հուրդ և աղարկում մեկ պատգամավոր: Ընտրական ոկրուդների

այսպիսի կազմակերպումն ապահովում է բանվորների ու գյուղացիների ձայների համասարությունը:

Այնինչ, որինակ, Ֆրանսիայում, այնտեղ ընդունված ընտրական սկրուզների բաժանման կարգի հետևանքով, Փարիզի վեցերորդ բուրժուական սկրուզի առաջին չըմանը, վոր ունի 8 հազար ընտրող, ապիս է մեկ պատգամավոր, այսինքն նույնպես, ինչպես Կորսեյի սկրուտարական սկրուզի յերկրորդ չըմանը, վորն ունի 50 հազար ընտրող: Ֆրանսիայում՝ կալվածատերերի, կուլակների ու տերտերների քաղաքական ուժեղ ազդեցութեան տակ դեմովող հարաջի պարբային սկրուզները բնակչի մեկ ձայնը նույն կշիռն ունի, ինչ վոր հյուսիսի ընտրական սկրուզի բնակիչ յերկրորդ բանվորի ձայնը:

Ազգությանների կորիզի ընտրությունների համար յուրաքանչյուր միութենական հանրապետութեան բաժանվում է 25 ընտրական սկրուզների, ամտոնում հանրապետութեանը՝ 11 ընտրական սկրուզներին, ամտոնում մարզը՝ 5 ընտրական սկրուզներին, իսկ յուրաքանչյուր ազգային սկրուզ Ազգությունների Սորհրդի ընտրությունների համար կառնում է մեկ ընտրական սկրուզ: Արինակ՝ Բելաուսական ԽՍՀ-ում Ազգությունները Սորհրդի ընտրությունների համար կազմվում է 25 ընտրական սկրուզ, Ուկր. ԽՍՀ-ում, բացի սորհրդ հանրապետութեան 25 սկրուզներից, 11 ընտրական սկրուզ էլ կազմվում է Մուլավական ԽՍՀ-ում է այլն: Ազգությունների Սորհրդի ընտրությունների համար կազմված յուրաքանչյուր ընտրական սկրուզ Ազգությունների Սորհրդի է ուղարկում մեկ պատգամավոր:

Այսպիսով, այստեղ ապահովվում է բոլոր ազգությունների լիակատար իրավահավասարութեանը, բոլոր միութենական հանրապետութեանների համասարութեանը, բոլոր ամտոնում հանրապետական սկրուզների համասարութեանը, բոլոր ամտոնում մարզերի ներքին Սորհրդի ընտրությունների մեջ:

Միութեան Սորհրդի ընտրությունների ընտրական սկրուզներն ու Ազգությունների Սորհրդի ընտրությունների ընտրական սկրուզները չեն դուրսդիպելու միմյանց:

Մեծ նշանակութիւն ունեն 23-րդ և 24-րդ հոդվածները :
23-րդ հոդվածն ասում է .

«Միութեան Խորհրդի և Ազգութիւնների Խորհրդի ընտրութիւնների ընտրական սկիւղները կազմւում են ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի նախագահութեան կողմից» . 24-րդ հոդվածն ասում է . «Միութեան Խորհրդի և Ազգութիւնների Խորհրդի ընտրական սկիւղների ջանկը հրապարակւում է ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի նախագահութեան կողմից, ընտրութիւնների որը նշանակելու հետ միաժամանակ» :

Բութուական յերկրների պարլամենտական պատմութեան մեջ սեակցիոն տարրերը միշտ պայքարել են, վոր անխախտ մնա սկիւղների մի տնդամ բնդմիշտ սահմանված սխտեմը, և ընդհակառակն, բոլոր առաջադիմական տարրերը պահանջել են, վոր հաճտխակի վերանայլի սկիւղների սխտեմը և այն համապատասխանեցլի բնակչութեան թվին: Այս պայքարի պատճառը պարզ է: Պրայետարական կենտրոններն ալելի արագորեն են աճել, այնինչ մի քանի հոգադործական շրջաններ ու առանձին քաղաքներ նվաղել են, նրանց ընտրողների թիվը պակասել է: Պարզ է, վոր կարլածատերերի, կտախտալիտների, տերտերների համար ալելի դյուրին է յեղել «մշակել» հետ ընկած վտքը վայրերի սակավաթիվ բնակիչներին, վորոնք սովորարար կախման մեջ են դըտնրլում տեղական կարլածատիրոջ կամ կապիտալիտից. վերջինները և սովորարար ընտրլել են պարլամենտում:

Անդլխական պարլամենտի պատմութեան մեջ յերկար ժամանակ դոքութիւն են ունեցել զգալի թվով այսպես կոչված՝ «նեխած փտքը վայրեր», վորոնք պատգամալոր են ուղարկել պարլտմենտ, թեև այնտեղ մնացած են յեղել 10-12 բնակիչ, իսկ յերբեմն՝ ալելի պակաս: Սրանց ձայները բացարձակ կերպով փաճառլում էլին:

Պատմում են, թե այգալիտի մի «նեխած վտքը վայրում» մի տնդամ մնացել ևր միմիայն մեկ ընտրող, վորն ինքը բացել ևր ժողովը, առաջադրել իր թեկնածութիւնը, քվեարկել ևր ու այգ կարողով էլ ընտրլել:

Թե ունակցիոն շրջանները վորքան են կառչած մնում մի անգամ սահմանված ուղրուղներին, յերևում է մինչպատերազմյան Գերմանիայի որինակից, վորտեղ ընտրական ուղրուղների սխտեմը մնում եր անփոփոխ՝ սկսած 1867 թվից, այսինքն՝ մի քանի տասնյակ տարիների ընթացքում։ Ուղրուղներ սահմանելիս յեւեռում եյին նրանից, թե յուրաքանչյուր ուղրուղում 100 հազար մարդ է բնակվում, մինչդեռ մի քանի տասնամյակներում ուղրուղների թվական կաղմն այնպես եր փոխվել, վոր 20-րդ դարի առաջին տասնամյակում Գերմանիայում յեղան ուղրուղներ, վորոնց մեջ մնացել եր 9 հազար ընտրող, և այդ այն ժամանակ, յերբ Բեռլինում ուղրուղներն աճել են մինչև 156 հազար հոգի ընտրողների։

Որևս բուրժուական պրոֆեսոր Լադարեվսկին այս առթիվ ասում եր. «Բեռլինի բնակչությունն զգալիորեն աճել է, բայց կառավարությունը համառորեն խանդարում է նոր ուղրուղներ կաղմելուն, վորովհետև քաղաքական տեսակետից ամենից չափ պրոգրեսիվ են կուլտուրական կենտրոնները, իսկ կառավարությունն աշխատում է արդելք լինել նրանց ազդեցության ուժեղացմանը՝ ընտրությունների վրա»։

Լանդաուզի (տեղական պարլամենտի) ընտրության ընտրական ուղրուղները Վյուրտեմբերգում կաղմվել եյին դեռ 1819 թըվին և մի ամբողջ դար չեւր վերանայվել, այդ պատճառով ել այնտեղ կային ուղրուղներ (պրոլետարական կենտրոնները), վորոնք 38 անգամ ավելի բնակիչ ունեյին, քան մյուս ուղրուղները, բայց և այնպես՝ բոլոր ուղրուղներն ել ուղարկում եյին մեկական պատգամավոր։

Լոուելլը, նշելով, վոր Անգլիայում միանման ուղրուղներ են համարվում և Դերբիմը՝ 14.935 բնակչով, և՛ Եսսեկի դքսության մի մասը՝ 217.030 հոգի բնակչությամբ, դրում է. «Անհավասարությունը բացառիկ դեպքերով չի սահմանափակվում։ Ավելի պակաս չափով այն գոյություն ունի ամբողջ ընտրական սխտեմում. չափ ընտրական կուլեղիաներ յերկու կամ յերեք անգամ ավելի մեծ են, քան ուրիշ շատերը»։

ԽՍՀՄ ընտրական քրեների այն կտրուկ պաճանջը, վորպեսզի Միության Խորհրդի ընտրության ժամանակ յուրաքանչյուր ընտրական ուղիով կազմվի 300 հազար ընտանեկան սկզբունքով՝ ամեն մի ուղիով համար, բացառում է ընտրական ուղիներին անհավասարությունը:

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐ

(«ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ» IV ԳԼՈՒԽ)

Ընտրական ուղիով մեջ մտնող քաղաքների ու շրջաններին տեղիտորիան բաժանվում է ընտրական շրջանների: Քվեները ընդունելու և ձայները հաշվելու համար ընտրական շրջաններ կազմակերպարտականությունը դրված է քաղաքներում աշխատավորության պատգամավորների քաղաքային Խորհուրդների վրա, ռայոնական բաժանում ունեցող քաղաքներում՝ ինչպես որինակ՝ Մոսկվայում — աշխատավորության պատգամավորների ռայոնական Խորհուրդներին վրա, և դուրսի վայրերում՝ աշխատավորության պատգամավորների շրջանային Խորհուրդների վրա (հոդվ. 26), վորոնք, իհարկե, դիտենալով տեղական պայմանները, ամենալավ ձևով կարող են կազմել այդ շրջանները: Աշխատավորության պատգամավորների նշված Խորհուրդները պարտավոր են ընտրական շրջանները կազմել վոչ ուշ, քան ընտրություններից 45 ու առաջ: Դրանով ապահովվում է յուրաքանչյուր ընտրական շրջանում ընտրողների ցուցակները ժամանակին ու լրիվ կազմելը, իսկ այդ ցուցակները, ինչպես ասացինք, վոչ ուշ քան, 30 ուր ընտրություններից առաջ պետք է հրապարակված լինեն, վորպեսզի յուրաքանչյուր ընտրող իմանա, թե ինքը վոք շրջանի ցուցակն է մտցված և վորտեղ պետք է քվեարկի:

Ընտրական շրջաններն ընդհանուր են կազմվում և՛ Միության Խորհրդի, և՛ Ազգությունների Խորհրդի ընտրությունների համար (հոդվ. 25):

Ժամանակին ընտրական շրջաններ կազմակերպելու, ինչպես
և ժամանակին ընտրողների ցուցակները կազմելու և ընդհանու-
րի դիտությանը հասցնելու գործի հսկողությունը որևէքը դնում
է Միության Խորհրդի ընտրությունների Ոկրուպային հանձնա-
ժողովների վրա (հոդվ. 44). կեսեր՝ «ա» և «բ»):

Ընտրությունների խիսական ընդհանրությունն ապահովելու
համար՝ ընտրական րյուլետներն ընդունելու և հաշվելու, ընտ-
րական շրջաններ կազմելու սխառմք խոչոր նշանակություն ու-
նի: Մի շարք դեպքերում ընտրողների մասնակցությունն ընտ-
րություններին կախված է նրանից, թե ինչպես և կառուցված
ընտրական շրջանների ցանցը: Յեթե ընտրական շրջանը հեռու
յե գտնվում, չառ ընտրողներ չեն կարող գնալ քվեարկելու: Յե-
թե ընտրական շրջանը շատ մեծ է, այնտեղ կարող են մեծ թվով
ընտրողներ հավաքվել, կառավարան հերթեր, հրհրոց ու անկար-
գություն: «ՍՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի ընտրությունների կանո-
նադրությունը» նախատեսում է ամենայն հնարավորություն՝
ընտրական շրջանները հարմարեցնելու աշխարհադրական պայ-
մաններին և այս կամ այն տերիտորիայի բնակչության խտու-
թյանը, վորով ընտրողների համար առավելագույն հարմարու-
րածին ընկնող տերիտորիան վորոշվում է համաձայն այս կամ
այն շրջանի բնակչության խտության, համաձայն ընտրողների
այս կամ այն խմբի բնակավայրի առանձնահատուկ պայմաննե-
րի:

28-33-րդ հոդվածներում մանրամասնորեն նշվում է, թե
ինչպես են ստեղծվում ընտրական շրջանները: Յեթե գյուղխոր-
հրդի տերիտորիայի բնակչության թիվը յեթիւ հազարից ավել-
ի՜ չէ, ապա, վորպես կանոն, այդ տերիտորիան կազմում է մեկ
ընտրական շրջան: Սակայն, յուրաքանչյուր ստանիցայում, գյու-
ղում, կիշլակում, աուլում, վորը 500 բնակիչ ունի, ստեղծվում
է առանձին ընտրական շրջան:

Այն քաղաքները, արդյունաբերական կետերը, նույնպես և
գյուղերն ու գյուղխորհուրդների տերիտորիաները, վորոնք 2

հաշմանդամները տները, վորոնք առնվազն 50 ընտրող ունեն, կազմում են առանձին ընտրական շրջաններ:

Ինչո՞ւ յե արված այս: Միթե՞ այդ հաստատություններում գտնվող ընտրողները չեն կարող քվեարկել բոլորի համար ընդհանուր այն ընտրական շրջաններում, վորտեղ գտնվում են այդ ծանդարանները, հիվանդանոցները և այլն:

Այստեղ, ինչպես և ընտրական ուրենքի յուրաքանչյուր հոգւածում, յերևում և ստալիեյան հոգատարության արտահայտությունը դեպի մարդիկ: Վերոհիշյալ հաստատություններում գտնվող շատ քաղաքացիների համար (հիվանդներ, հաշմանդամներ և այլն) դժվար, իսկ յերբմեծ եւ անհնարին և դնալ ընդհանուր ընտրական շրջանը: Վորպեսզի նրանք ևլ, վորպես լիւրալ քաղաքացիներ, կարողանան ընտրություններին մասնակցել, հենց այդ հիմնարկություններումն ել պարտադիր կարգով ստեղծվում են ընտրական շրջաններ:

Ընտրական շրջանի բնակչության առաւելագույն թիւը պետք է կազմի 2500 հոգի: Վորովհետեւ քվեարկությունը տեղի յե ունենալու 18 ժամ անընդհատ, հենց դրանով ել ապահովված է հերթեր չդոյանալը:

Որենքն ընտրողի համար մի եյական հարմարություն ել ե ապահովում. Միության Խորհրդի և Ազգությունների Խորհրդի ընտրություններին մասնակցելու համար ընտրողը պետք է դնա միայն մեկ անգամ ու մեկ տեղ, վորովհետեւ յուրաքանչյուր ընտրական շրջան ընդհանուր ե յերկու պալատների ընտրությունների համար ել և յերկու պալատների ընտրությունները տեղի յեն ունենում միևնույն ուրը, ըստ վորում, յուրաքանչյուր ընտրող պետք է դցի յերկու բյուլետեն:

Գրությունը մի քիչ ավելի բարդ կլինի միայն այն միութենական հանրապետություններում, վորոնց կազմի մեջ մտնում են ավտոնոմ հանրապետություններ, կամ ավտոնոմ մարդեր և կամ ազգային ոկրուղներ: Այդպիսի դեպքերում յուրաքանչյուր ավտոնոմ հանրապետություն պետք է բաժանվի 11 ընտրական տիրուղի ևս, յուրաքանչյուր ավտոնոմ մարդ՝ 5 ոկրուղի և յուրա-

Քանչյուր ազգային ոկրուդ իրենից պետք է ներկայացնի մեկ ընտրական ոկրուդ: Այդպիսով, տվյալ ավտոնոմ հանրապետության, կամ ավտոնոմ մարզի և կամ ազգային ոկրուդի յուրաքանչյուր ընտրող մեկ ընտրական բյուլետեն պիտի ղցի Միության Խորհրդի ընտրության համար, մեկ բյուլետեն՝ Ազգությունների Խորհրդի ընտրության համար՝ տվյալ միութնական հանրապետության ընտրական ոկրուդից և մեկն էլ՝ Ազգությունների Խորհրդի ընտրության համար՝ տվյալ ավտոնոմ հանրապետության ընտրական ոկրուդից, կամ տվյալ ավտոնոմ մարզի ընտրական ոկրուդից և կամ տվյալ ազգային ոկրուդի ընտրական ոկրուդից: Գործնականում յերեք բյուլետենից ավելի վոչ մի ընտրող չի գցելու, քանի վոր Միության տերիտորիայում չկա այնպիսի ավտոնոմ հանրապետություն, վորն իր մեջ ավտոնոմ մարզ կամ ազգային ոկրուդ ունենա:

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

(«ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ» V ԳԼՈՒԽ)

ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի ընտրությունների կատարման համար ստեղծվում են ընտրական հանձնաժողովներ:

ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի ընտրությունների ընտրական հանձնաժողովների Փունկցիաները խիստ կարևոր են, սակայն սահմանափակվում են միայն ընտրական որենքի անչեղ ու ճշգրիտ սահմանափակումն ապահովելու խնդիրներով— թեկնածուների գրանցման, ընտրական բյուլետենների առաքման, ընտրողներից բյուլետենները ընդունման, ձայների հաշվման, ընտրական որենքի կատարման հսկողության:

Ընտրական հանձնաժողովներն ուրիշ վորևե Փունկցիաներ չեն կատարում և այլ վորևե իրավունք նրանց չի տրվում: Նրանք չեն կարող թեկնածուներ առաջադրել, չեն կարող ընտիրենք չեն կարող թեկնածուներ առաջադրված ընտրողներին խորհուրդ տալ այս կամ այն թեկնածուին քվեարկել, չեն կարող հրաժարվել որինական կարգով առաջադրված ընտրող չեն կարող հրաժարվել իրենց քվեից, չեն կարող մերժել զրանցված

Թեկնածույին բյուզեանի մեջ մտցնել: Ընտրական հանձնաժողովները չունեն և չեն կարող ամենափոքր իսկ աղբեցութիւն ունենալ ընտրողներին կամքի վրա, որինական կարելով սահմանված ազատութեն Թեկնածուներ առաջադրելու վրա, Թեկնածուներին ուղարին աղիտացիա մղելու վրա, ընտրութիւններին արդշտեններին վրա:

Ընտրական հանձնաժողովներին ամբողջ ցանցի կառուցման հիմնական առանձնահատկութիւնն է— ընտրական հանձնաժողովներին Ֆունկցիանները հասարակական կազմակերպութիւններին և աշխատավորներին բնկերութիւններին ներկայացուցիչներին վրա զենելը, յորով յերաշխտւորվում և իսկական ժողովրդական հակոբութիւնն ընտրութիւններին կատարման վրա ու մանավանդ ձայները հաշիւելու վրա, կանխվում և չարաչահման վորեւ հնարաւորութիւն: Բայր ընտրական հանձնաժողովները՝ վերից վար կազմվում են հասարակական կազմակերպութիւններին ու աշխատավորներին ընկերութիւններին, ներկայացուցիչներից և հաստատվում են համարադատական միութենական ու ավտոնոմ հանրապետութիւններին Գերադույն Խորհուրդներին նախադհութիւններին և աշխատավորութեան պատգամավորներին համարադատական Խորհուրդներին կողմից:

ԽՍՀՄ Գերադույն Խորհուրդին ընտրութիւնները կատարելու համար կազմակերպվում են՝ 1) ԽՍՀՄ Գերադույն Խորհուրդին ընտրութիւններին Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողով, 2) Աղբութիւններին Խորհուրդին ընտրութիւններին Գնտրական հանձնաժողովներ յուրաքանչյուր միութենական ու ավտոնոմ հանրապետութիւնում, ավտոնոմ մարզում և աղբային ոկրուզում, 3) Միութեան Խորհուրդին ընտրութիւններին ոկրուդային ընտրական հանձնաժողովներ՝ Միութեան Խորհուրդին յուրաքանչյուր ընտրական ոկրուզում, 4) Աղբութիւններին Խորհուրդին ընտրութիւններին ոկրուդային ընտրական հանձնաժողովներ՝ Աղբութիւններին Խորհուրդին ընտրութեան յուրաքանչյուր ընտրական ոկրուզում, 5) Շրջանային ընտրական հանձնաժողովներ:

ԽՍՀՄ Գերադույն Խորհուրդին ընտրութիւններին Կենտրոնական

ընտրական հանձնաժողովը պարտավոր է ամբողջ խՍՀՄ-ի տերիտորիայի վրա հսկել, վոր ընտրութիւնների ընթացքում անշեղորեն կատարվեն խՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի ընտրութիւնների կանոնադրութեան պահանջները: Այդ նույն հանձնաժողովը վերջին իրավասու մարմինն է հանդիսանում, վոր քննում է ընտրական հանձնաժողովների անձիւս գործողութիւնների դեմ հաւելցված դանդաղները:

Միայն կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովն է, վոր սահմանում է ընտրական քվեատուիների ձևը, «քվեարկութեան իրավունքի վկայական» ձևը, ընտրական բյուրետների և նրանց ծրարների ձևն ու դույնը, ընտրողների ցուցակի ձևը, քվեները հաշվելու արձանագրութեան ձևը, ընտրված լինելու վկայականի ձևը:

Այս բոլոր հարցերի կենտրոնացումը՝ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի ձեռքում՝ խորհուրդում և խՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի ընտրութիւնների կանոնադրութեան պահանջների կատարման միասնութիւնը և ընտրութիւնների կանոնադրութեանը:

Աղգութիւնների Խորհրդի միութենական ու աւտոնոմ հանրապետութիւնների, աւտոնոմ մարզերի, աղքատի ուղողների ընտրական հանձնաժողովները տվյալ հանրապետութեան, մարզի, աղքատի ուղող տերիտորիայում հսկում են ընտրական սրենքի անշեղ կատարմանը Աղգութիւնների Խորհրդի ընտրութիւնների ընթացքում և քննութեան և առումը՝ Աղգութիւնների Խորհրդի ընտրութիւնների միջոցին տեղի ունեցած անկանոն տարբերի մասին հարաւելցված բողոքները:

Ինչպես Միութեան Խորհրդի, այնպես էլ Աղգութիւնների Խորհրդի ընտրութիւնների Ուղողալին ընտրական հանձնաժողովները պատգամաւորութեան զամեղը պահպանում են առաջնորդված պատգամաւորութեան քննադատներին, Շրջանալին ընտրական հանձնաժողովներին մատակարարում են սահմանված ձևի ընտրական բյուրետներն ու տարրերը, հաշվում են ձայները, վորդում են ընտրութիւնների արդյունքն ուղողում, ընտրված լինածութիւն, վկայական և

ապրիս ընտրվելու մասին, ընտրությունների դործաւարությունը ներկայացնում են Կենտրոնական ընտրական Հանձնաժողովին, իսկ Ազգությունների Սորհրդի ընտրությունների Ոկրուգային Հանձնաժողովները Համապատասխանորեն ներկայացնում են Ազգություններին Սորհրդի ընտրությունների Հանրապետական կամ ավտոնոմ մարզի Հանձնաժողովին:

Միության Սորհրդի ընտրությունների Ոկրուգային Հանձնաժողովները բացի այդ՝ հսկում են, վոր աշխատավորության պատգամավորներին Սորհրդի դործադիր կոմիտեները ժամանակին կազմակերպեն ընտրական շրջաններ և հետևում են ընտրողների ցուցակները ժամանակին կազմելուն ու ընդհանուրի գիտությանը հասցնելուն:

Ինչպես արդեն ասացինք, Միության Սորհրդի ընտրությունների շրջանային Հանձնաժողովներն ընդհանուր են նաև Ազգությունների Սորհրդի ընտրությունների համար, ճիշտ այդպես էլ ընտրողների ցուցակները միևնույն են յերկու պալատների ընտրությունների համար: Ժամանակին Շրջանային ընտրական Հանձնաժողովներ կազմակերպելու և ընտրողների ցուցակներ կազմելու դործի հսկողությունը Միության Սորհրդի ընտրությունների Ոկրուգային Հանձնաժողովին հետ միասին նաև Ազգությունների Սորհրդի ընտրությունների Ոկրուգային Հանձնաժողովին Հանձնարարելը նպատակահարմար չեղինի, վորովհետև նախ՝ այդ կստեղծեր դիմադրկություն, աշխատանքի համար անձնական պատասխանատւության բացակայություն, և յերկրորդ՝ դործնականապես էլ չափազանց դժվար կլիներ, վորովհետև Միության Սորհրդի ընտրությունների ոկրուգների և Ազգությունների Սորհրդի ընտրությունների ոկրուգներին տերիտորիաները չեն զուգադիպում իրար:

Վերահիշյալ աշխատանքը յերկու ոկրուգային Հանձնաժողովներից ամէլի նպատակահարմար և Հանձնարարել Միության Սորհրդի ընտրություններին Ոկրուգային Հանձնաժողովին, ինչպես և արված է որևէրում:

Շրջանային ընտրական Հանձնաժողովներն ընտրական շրջան-

ներում ընդունում են ընտրական բյուլետենները, հաշվում են Միության խորհրդի և Ազգությունների խորհրդի պատգամավորության յուրաքանչյուր թեկնածույի ստացած քվեները, դործավարությունը հանձնում են Միության խորհրդի ընտրությունների և Ազգությունների խորհրդի ընտրությունների համապատասխան Ոկրուզային հանձնաժողովներին:

Այսպիսով, Միության խորհրդի ընտրությունների դժուր գործում են հետևյալ հանձնաժողովները. 1) Կենտրոնական (վորդ միաժամանակ Ազգությունների խորհրդի ընտրությունների համար է), 2) Միության խորհրդի ընտրությունների Ոկրուզային հանձնաժողովներ և 3) Շրջանային (վորդնք միաժամանակ Ազգությունների խորհրդի ընտրությունների համար են):

Ազգությունների խորհրդի ընտրությունների դժուր գործում են. 1) Ազգությունների խորհրդի ընտրությունների միութենական հանրապետության, ավտոնոմ հանրապետության, ավտոնոմ մարզի, ազգային ոկրուզի ընտրական հանձնաժողովները, 2) Ազգությունների խորհրդի ընտրությունների Ոկրուզային հանձնաժողովները և 3) Շրջանային հանձնաժողովները (վորդնք միաժամանակ Միության խորհրդի ընտրությունների համար են):

«ՍՍՀՄ Գերագույն խորհրդի ընտրությունների կանոնադրության» V գլուխը մանրամասնորեն վորդում է յուրաքանչյուր հանձնաժողովի կազմելու ժամկետը, նրանց կազմը, հաստատման կարգը, աշխատանքի կարգը, հանձնաժողովի նիստերի քվորումը, հարցերի լուծման կարգը և այլն:

Հետաքրքրական է «ՍՍՀՄ Գերագույն խորհրդի ընտրությունների կանոնադրության» համաձայն ընտրական հանձնաժողովներ կազմելու կարգը և նրանց կազմը համեմատել Փրանսիայի ընտրական հանձնաժողովների հետ:

1927 թվի որենքի համաձայն Փրանսիայում ղեկարդում ենտի չլիսավոր քաղաքում ստեղծվում է ընտրական հանձնաժողով՝ հենց պատգամավորության թեկնածուներից կամ նրանց լիադորներից՝ քաղաքացիական դատարանի նախագահի կամ նրա կողմից

նշանակված դատավորի նախադասությամբ, ժողովային ղլխավոր հարկահավաքի կամ նրա ողնականի և դատարանի ավագ քարտուղարի մասնակցությամբ: Թեկնածուներից ու չինովնիկներից այդ կարգով կազմված հիշյալ հանձնաժողովի պարտականությունն է՝ տպագրել ու բաշխել ընտրական բյուլետեններն ու թեկնածուների բոլոր շրջանակներին:

Բոլոր ընտրական ոկրուգների թվերը հաշվվում են դեպարտամենտի ղլխավոր քաղաքում, այն հանձնաժողովի կողմից, վոր բաղկացած է քաղաքացիական դատարանի նախագահից և դեպարտամենտի ղլխավոր խորհրդի ամենամեծ ծառայողյան ըստաժ ունեցող չորս անդամներից:

Մեր ընտրական հանձնաժողովները և ֆրանսիական ընտրական հանձնաժողովները համեմատություը մի անդամ ևս ցույց է ապրիս սոցիալխտական դեմոկրատիայի տաովելությունը:

Նշենք, վոր ըստ մեր ընտրական որենքի՝ առաջադրված թեկնածուները չեն կարող ոկրուգային ու շրջանային ընտրական հանձնաժողովի անդամ լինել այնտեղ, վորտեղ նրանք պատգամավորության թեկնածու չեն առաջադրված: Սոցիալխտական ընտրական-որենքի այս պահանջները ևս նպատակ ունեն մեր յերկրի յուրաքանչյուր ընտրողի համար տպահովել իր կամքի ազատ արտահայտումը:

ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐ ԱՌԱՋԱԴՐԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ

(«ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ» VI ԳԼՈՒԽ)

Գերագույն Խորհրդի պատգամավորության թեկնածու առաջադրելու կարգն ընտրությունները կառարկու կարևորագույն հարցն է: Ինչպե՞ս է լուծում այդ հարցը մեր ընտրական որենքը:

ԽՍՀՄ Սահմանադրության 141-րդ հոդվ. համաձայն «ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի ընտրությունների կանոնադրությունը» սահմանում է, վոր մեզ մոտ թեկնածուներն առաջադրվում են ըստ ոկրուգների: Յուրաքանչյուր ոկրուգում ընտրվում է միայն

նիկ պատգամավոր. ընտրված և համարվում միայն նա, ով ձայնների բացարձակ մեծամասնությույն և ստացել:

Տվյալ ընտրական սկրուդում պատգամավորության թեկնածուներ կարող են առաջադրվել անսահմանափակ թվով, և թեկնածու առաջադրելու իրավունքը որենքը վերապահում և բոլոր այն հասարակական կազմակերպություններին և աշխատավորների ընկերություններին, վորոնք նշված են Սահմանադրության 141-րդ հոդվածում— կոմունիստական կուսակցական կազմակերպություններին, սրբոգմիություններին, կոոպերատիվներին, յերիտասարդական կազմակերպություններին, կուլտուրական ընկերություններին և սահմանված որինական կարգով գրանցված մյուս կազմակերպություններին: Բացի այդ կազմակերպություններից և ընկերություններից՝ թեկնածուներ առաջադրելու իրավունք և վերապահվում ձեռնարկություններ ընդգրկող ու ծառայողների ընդհանուր ժողովներին, կարմիր բանակայինների ժողովներին— զինվորական մասերում, դյուղաշինների ընդհանուր ժողովներին— կոլտնտեսություններում և խորհտնտեսությունների աշխատավորների ընդհանուր ժողովներին — խորհտնտեսություններում:

Սրա մասին ընտրական որենքում ասված և .

«ԽՍՀՄ Գերագույն Որհնդի թեկնածուներ առաջադրելու իրավունքը ԽՍՀՄ-ի Սահմանադրության 141-րդ հոդվածի հիման վրա ասպահովվում և աշխատավորների հասարակական կազմակերպություններին և ընկերություններին՝ կոմունիստական կուսակցական կազմակերպություններին, արհեստակցական միուսակցական կազմակերպություններին, կոոպերատիվներին, յերիտասարդության կազմակերպություններին, կուլտուրական ընկերություններին և այլ կազմակերպություններին համար, վորոնք գրանցված են որենքով սահմանված կարգով» (հոդվ. 56):

«Թեկնածու առաջադրելու իրավունքն իրականացնում են աշխատավորների հասարակական կազմակերպությունների և ընկերությունների ինչպես կենտրոնական որդանները, նույնպես և կերությունների ինչպես կենտրոնական որդանները, նույնպես և նրանց հանրապետական, յերկրային, մարզային ու շրջանային

որդանները, հալասարապես և բանվորների ու ծառայողների ընդհանուր ժողովները ձևոնարկություններում, կարմիր բանակայինների ընդհանուր ժողովները— զորամասերում, ինչպես և զյուզացիների ընդհանուր ժողովները— կոլտնտեսություններում, խորհանտեսությունների բանվորների ու ծառայողների ընդհանուր ժողովները— խորհանտեսություններում» (հոգւլ. 57) :

«Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունների Միության Գերագույն Խորհրդի ընտրությունների կանոնադրության» 56-րդ և 57-րդ հոդվածները մտցրել և ընկեր Ստալինը : Խորհրդային սոցիալիստական դեմոկրատիզմի զարգացման դործում այդ հոդվածները վիթխարի նշանակություն ունեն : Նրանք ԽՍՀՄ-ի քաղաքացիների համար ընդարձակում ու յերաշխալորում են իսկական խորհրդային սոցիալիստական դեմոկրատիա և կյանքում մարմնացնում են Ստալինյան Մեծ Սահմանադրության սկզբունքները՝ մեր յերկրում ընտրական սիստեմի դեմոկրատացման մասին : Այսպես լայնորեն, իսկական դեմոկրատիկ ձևով և լուծում ԽՍՀՄ ընտրական որենքը՝ Գերագույն Խորհրդի թեկնածուներ առաջադրելու հարցը : Թեկնածուներ առաջադրելու իրավունքը վոչ մի բանով չի սահմանափակվում : Որենքը թեկնածուներին վոչ մի առանձին պահանջ չի առաջադրում, բայց քաղաքական իրավունակությունից (այսինքն՝ պահանջ, վոր թեկնածուն ընտրական իրավունքներից զրկված չլինի) :

Հարց և ծագում . ինչպե՞ս անել զանազան կրոնական միավորումների հետ : Վերադարձում և նրանց արդյոք մեր սոցիալիստական ընտրական որենքը պատգամավորության թեկնածուներ առաջադրելու իրավունքը : Այդ հարցին անհրաժեշտ և տալ բացասական պատասխան :

Ընդհանրապես՝ կարելի՞ յե արդյոք կրոնական միավորումները համարել հասարակական կաղմակերպություններ, վոր նախատեսված են Ստալինյան Սահմանադրության 126 հոդվածով :— Հասկանալի. յե, վոր վոչ :

Ստալինյան Սահմանադրության մեջ ասված և .

«Աշխատավորության շահերի համապատասխան և ժողովրդա-

կան մասսաների կազմակերպչական ինքնադործունեություն զարգացման ու քաղաքական ակտիվություն նպատակներով ԽՍՀՄ քաղաքացիներին ապահովում է իրավունք համախմբվելու հասարակական կազմակերպություններում...» (Հոդվ. 126) :

Կրոնական միավորումներն աշխատավորություն շահերին չեն համապատասխանում և բոլորովին նպատակ էլ չեն հետապնդում զարգացնելու ժողովրդական մասսաների կազմակերպչական ինքնադործունեությունն ու քաղաքական ակտիվությունը : Այդ միավորումներն իրենց դործունեությամբ սահմանափակվում են բացառապես «իրենց կրոնական պահանջները բավարարելու» նպատակներով :

Սրանից հետևում է, վոր ամեն տեսակի տերտերական, աղանդավորական և դրանց նման հակահասարակական ու հակակուլտուրական համայնքները, խմբերը կամ խմբակներն աշխատավորության Խորհուրդների պատգամավորության թեկնածուներ առաջադրելու իրավունքով չեն ողտվում :

Յուրաքանչյուր առաջադրված թեկնածու պետք է դրանցով կամ Միություն Խորհրդի ընտրությունների Ոկրուդային ընտրական հանձնաժողովի կողմից կամ Ազդությունների Խորհրդի ընտրությունների Ոկրուդային ընտրական հանձնաժողովի կողմից, նայած նրան, թե այդ թեկնածուն վոր պալատի համար է առաջադրված :

Թեկնածուներ առաջադրած աշխատավորների հասարակական կազմակերպությունները կամ ընկերությունները պարտավոր են նրանց գրանցել վոչ ուշ, քան ընտրություններից 30 որ առաջ (Հոդվ. 59) :

Որենքը սահմանում է, վոր Ոկրուդային ընտրական հանձնաժողովները պարտավոր են գրանցել ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի պատգամավորության այն բոլոր թեկնածուներին, վորոնք առաջադրվել են աշխատավորների հասարակական կազմակերպությունների և ընկերությունների կողմից, պահպանելով ԽՍՀՄ Սահմանադրության և «Գերագույն Խորհրդի ընտրությունների կանոնադրության» պահանջները (Հոդվ. 60) :

Այդպիսով, ինչքան թեկնածուներ եւ աշխատաւորներ չառարակական կադմակերպությունների և ընկերությունների կողմից առաջադրվեն,— ընդ վերում պահպանած լինելով օրենքի բոլոր պահանջները,— նրանք բոլորն եւ կերանցվեն, այդ բոլոր պահանջված թեկնածուները պետք և մտցվեն ընտրական բյուլետենի մեջ:

Թեկնածույին դրանցելուց մերժումը կարելի չէ բողոքարկել այն կարգով, վոր մատնանշված է «ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի ընտրությունների կանոնադրության» 64, 65 հոդվածներում:

Մեր ընտրական օրենքը ճիշտ սեւոում է նաև այն վոչ բարդ պահանջները, վորոնց պահպանումն անհրաժեշտ է թեկնածուների դրանցման համար: Այդ պարզ և հասկանալի պահանջները թված են ընտրական օրենքի 61-րդ հոդվածում:

«Աշխատավորների այն հասարակական կադմակերպությունները կամ ընկերությունները, վորոնք ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի պատգամավորության թեկնածու չեն առաջադրում, պարտավոր են ներկայացնել Ոկրուգային ընտրական հանձնաժողովին հետեւյալ փաստաթղթերը.

ա) Պատգամավորության թեկնածու առաջադրած ժողովի կամ նիստի արձանագրությունը, վորն ստորադրված է լինում նախադահության անդամների կողմից և վորի մեջ նշված է լինում նրանց տարիքը, բնակավայրը, թեկնածու առաջադրած կադմակերպության անվանումը, մատնանշված է լինում պատգամավորության թեկնածու առաջադրած ժողովի կամ նիստի տեղը, մամանակը և մասնակիցների թիվը, ընդ վերում արձանագրության մեջ պետք է մատնանշված լինեն պատգամավորության թեկնածույի ազգանունը, անունը, հայրանունը, տարիքը, բնակավայրը, կուսակցականությունը, զբաղմունքը:

բ) Պատգամավորության թեկնածույի հայտարարությունը, թե ինքը համաձայն է քվեարկվելու տվյալ ընտրական ոկրուգում՝ իրեն առաջադրած կադմակերպության կողմից:

Ինչպես յերևում է, մեր ընտրական օրենքին խորթ են ամեն

ուսուակի «խորամանկություններ» և ընտրական տեխնիկայի խճճվածություն:

Անհրաժեշտ է միայն, վորպեսզի թեկնածու առաջադրած ժողովի կամ նիստի արձանագրության մեջ մատնանշված լինեն թեկնածույի անունը, աղջանունը, կուսակցականությունը, բնակավայրը, զբաղմունքը, նաև, վորպեսզի ինքը՝ թեկնածուն իրեն համաձայնությունը տա քվեարկվելու տվյալ ընտրական ոկրուգում: Վերջին հանգամանքը շատ կարևոր է, վորովհետեւ «կանոնադրության» 62 հոդվ. մատնանշում է, վոր յուրաքանչյուր պատգամավոր կարող է քվեարկվել միայն մեկ ոկրուգում:

Յեթե թույլ տրվի յուրաքանչյուր պատգամավորին քվեարկվելու տասնյակ ոկրուգներում կամ թեկնուղ յերկու ոկրուգում և նրան իրավունք վերադասվի միայն ընտրություններից հետո վորտեղ իրավունք վերադասվի միայն ընտրություններից հետո վորտեղ, թե նա վոր ոկրուգից է ցանկանում ընտրված համարվել, րոշել, թե նա վոր ոկրուգից է ցանկանում ընտրությունների անհրաժեշտություն ապա այդ կնշանակի նոր ընտրությունների անհրաժեշտություն ստեղծել բոլոր մյուս ոկրուգներում, վորտեղ տվյալ պատգամավորը նույնպես ընտրվել էր: Այդ կրկնակի քվեարկությունից խուսափելու նկատառումով որենք յուրաքանչյուր թեկնածույին իսպախելու նկատառումով որենք յուրաքանչյուր թեկնածույին իրավունք է տալիս քվեարկվելու միայն մի ոկրուգում:

Դերագույն թորհրդի պատգամավորության թեկնածուները չեն կարող լինել Ս'տության թորհրդի ընտրությունների և Աղղուգեն կարող լինել ընտրությունների՝ Ոկրուգային ընտրական թյունների թորհրդի ընտրությունների՝ Ոկրուգային ընտրական հանձնա-հանձնաժողովների, ինչպես նաև Շրջանային ընտրական հանձնա-ժողովների անգամներ այն ոկրուգում, վորտեղ նրանք առաջադրված են վորպես պատգամավորության թեկնածուներ (հոդվ. 58): Դրանով ապահովվում է ընտրական հանձնաժողովի աշխատանքի անաչառությունը:

Ինչպես արդեն մատնանշվեց, աշխատավորների հասարակական կազմակերպությունները և ընկերությունները պատգամավորության առաջադրված թեկնածուներին պարտավոր են դրանցել վոչ ուշ, քան ընտրություններից 30 որ առաջ:

Ընտրություններից 25 որ առաջ Ոկրուգային ընտրական

հանձնաժողովները ինչպես Միության Խորհրդի ընտրություններին, այնպես և Աղղությունների Խորհրդի ընտրություններին՝ հրապարակում են ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի յուրաքանչյուր վրանցված պատգամավորության թեկնածույի աղբանուներ, անունը, հայրանունը, տարիքը, դրադմունքը, կուսակցականությունը և թեկնածույին առաջադրող հասարակական կազմակերպության անվանումը (հոդվ. 65) :

Այդպիսով ընտրություններին 25 որ առաջ քաղաքացիներն արդեն կարող են իմանալ, թե ինչպիսի թեկնածուներ են առաջադրված Միության Խորհրդի ընտրությունների տվյալ ընտրական ոլրուղում և Աղղությունների Խորհրդի ընտրությունների ընտրական ոլրուղում :

Ոլրուղային ընտրական հանձնաժողովը պարտավոր է վոչ ուշ, քան ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի ընտրություններին 15 որ առաջ տպադրել և բոլոր շրջանային ընտրական հանձնաժողովներին ուղարկել ընտրական բյուլետենները : Այդ բյուլետենները տպադրվում են համապատասխան ընտրական ոլրուղի աղբաբնակչության լեզվով, Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի կողմից սահմանված ձևով :

Որենքը նույնպես խոր դեմոկրատական կերպով է վորոշում աղիտացիայի իրավունքի հարցը :

«Կանոնադրության» 70-րդ հոդվ. ասում է .

«Յուրաքանչյուր կազմակերպության համար, վորն առաջադրել է Ոլրուղային ընտրական հանձնաժողովում զբանցված թեկնածույին, հավասարապես և ԽՍՀՄ յուրաքանչյուր քաղաքացու համար իրավունք է ապահովում անարդել կերպով աղիտացիա մղելու այդ թեկնածույի ուղտին ժողովներում, մամուլում, և այլ յեղանակներով, համաձայն ԽՍՀՄ Սահմանադրության 125 հոդվածի» :

Ինչպես հայտնի յե, այդ հոդվածը ԽՍՀՄ քաղաքացիներին յերաչխալորում է մամուլի, ժողովների, միտինդների և ցույցերի աղատություն՝ աղիալիտակամ իրավակարգն ամրացնելու և աղխատալորների շահերն աղիալիտու նպատակներով : Այս

վերջին ցուցումը բնորոշ և խորհրդային իրավակարգի համար, բանվոր դասակարգի դիկտատուրայի համար:

Մեր նոր ընտրական որենքի 70-րդ հոդվածը նախատեսում և յերաշխավորում և այն ընտրական պայքարի իրագործումը, վորի մասին ընկեր Ստալինն ասել և Ռոյ-Հովարդի հետ ունեցած իր զրույցի մեջ.

«Ձեզ թվում և, թե չի լինի ընտրական պայքար: Սակայն դա կլինի, և յես նախատեսում եմ շատ աշխույժ ընտրական պայքար: Մենք քիչ հիմնարկություններ չունենք, վորոնք վատ են դործում: Պատահում և, վոր իշխանության այս կամ այն տեղական որդանը չի կարողանում բավարարել քաղաքի և գյուղի աշխատավորների բազմակողմանի և ավելի ու ավելի աճող պահանջներից մեկը կամ մյուսը: Կառուցե՞լ ես դու, արդյոք, թե չե՞ս կառուցել յավ դպրոց: Բավարարե՞լ ես դու, արդյոք, բնակարանային պայմանները: Բյուրոկրատ չե՞ս, արդյոք, դու: Ոգնե՞լ ես, արդյոք, դու մեր աշխատանքն ավելի եֆֆեկտիվ, մեր կյանքն ավելի կուլտուրական դարձնելու: Այդպիսիք կլինեն այն չափանիշները, վորոնցով միլիոնավոր ընտրողները կմոտենան թեկնածուներին, դեն չպրտելով անպետքներին, ջնջելով նրանց ցուցակներից, առաջ քաշելով ավելի լավերին և դնելով նրանց թեկնածությունները: Այո, ընտրական պայքարն աշխույժ կլինի, նա կընթանա բազմաթիվ ամենասուր հարցերի շուրջ, վորոնցից համար առաջնակարգ նշանակութուն ունեցող՝ պրոլետարիատի դործնական հարցերը»¹⁾:

Մեր ընտրական որենքը, վորի հիմնական առանձնահատկությունը հանդիսանում և նրա հետևողականորեն, մինչև վերջ պահպանված սոցիալիստական ղեմավարտան, խորհրդային ժողովրդին տալիս և բոլոր հնարավորությունները ստուգելու յերկրի գեկավարներին: Ընկեր Ստալինն ասում և. «Խորհրդային Միության իշխանության որդանների ընտրությունների ժամա-

¹⁾ Ընկ. Ստալինի զրույցն Ամերիկյան Սիդնի-Հովարդ-Նյուս-Պեյկեր»
Արագրական միավորման նախագահ պարոն Ռոյ Հովարդի հետ, 1930 թ.
մարտի 1-ին, յերես 23:

նակ ժողովուրդն ստուգում և յերկրի զեկամարներին ընդհանուր, հալածար, ուղղակի և դադանի քվեարկության միջոցով»¹⁾ :

Մեր ընտրական պայքարը վոչ մի ընդհանուր բան չունի զանազան կուսակցությունների և հասարակական խմբերի այն պայքարի հետ, վոր տարվում և արտասահմանում :

Բուրժուական դիտնական Ջոնս Բրայսը, նկարագրելով ԱՄՆահանգների ընտրական «մեխանիկան», պարզապես հայտարարում և, վոր «Ջանազան կեղծիքները, ինչպես, որինակ, ընտրական ցուցակները մեջ մայնել այնպիսի անձանց, վորոնք լրավունք չունեն ընտրություններում մասնակցելու, կամ տված ձայների վոչ ճիշտ հաշվելը, սովորական յերևութով են համարվում վոչ միայն քաղաքային ընտրությունների, այլև շտատների ու Ֆեդերալ կառավարման պաշտոնյաների ընտրության ժամանակ» :

ԱՄՆ նախկին սենատոր Պետիդրյուն, վորն անցել և բուրժուական քաղաքականության «խոհանոցով» և սեփական անձի վրա վորձել և բուրժուական դեմոկրատիայի «մեխանիզմը», հրապարակորեն ասում ևր, վոր ԱՄՆ-ում «սենատում տեղեր զենել այնքան սովորական բան և դարձել, վոր արդեն վոչ վոքի ուշադրությունը չի դրավում : Յեվ այլ կերպ ինչպե՞ս կարող և լինել,— բացակսնչում և Պետիդրյուն,— յիթե Միացյալ Նահանգների նախադահլի րադկաթոն աղղային հանրապետական համագումարում աճուրդով ևր վաճառվում և միաց նրան, ով ավելի շատ վճարեց» :

Պետք և համեմատել սոցիալիստական պետության ընտրական որևեցով նախատեսված կարգը, վորն աշխատավորների լայն մասսաներին հնարավորություններ և տալիս նրանց ցանկացած թեկնածույին առաջդրել և պայքարել նրա համար, բուրժուական յերկրներում թեկնածուներ առաջադրելու կարգի հետ : Մեր

1) Ստալին— Կուսակցական աշխատանքի թերությունների և տրոցկիստական ու այլ յերկերեսներին լիկվիդացիայի յենթարկելու միջոցառումների մասին :

Սահմանադրութիւնը չի ճանաչում ակտիւ և պասսիւ քաղաքացիներին, — ամեն մի ընտրող 18 տարեկան հասակից սկսած կարող և ընտրել և կարող ե ընտրվել: Բուրժուական յերկրներին մեծ մասում, ինչպես մենք արդեն վերը տեսանք, ընտրվելու իրավունք տվող տարիքը զգալիորեն ավելի բարձր և, քան ընտրելու իրավունք տվող տարիքը, որինով՝ 21 տարի և 30 տարի:

Անդլիայում համայնքների պալատի անդամութան թեկնածույից պահանջվում ե ներկայացնել 150 Փունտ ստերլինգ դրամ վաւան, վորը չի վերադարձվում, յեթե թեկնածուն ստանում և տված ձայների մեկ ութերորդից ավելի պաւաս: Առանձնապես աչքի յե ընկնում տարբերութիւնը յերկրորդ պալատը կազմելու աչքի յե ընկնում տարբերութիւնների խորհրդի անդամութան թեկնածուները, ինչպես և Միութան խորհրդի անդամութան թեկնածուներն առաջադրվում են միևնույն հիմունքներով: Բուրժուական յերկրներին յերկրորդ պալատները՝ ըստ ընդհանուր կանոնի՝ կան յերկրներին յերկրորդ պալատները և կազմվում են, զորպես ռեալիտայի կենտրոն են ներկայացնում և կազմվում են, զորպես կանոն, «վոչ դեմոկրատիկ ճանապարհով, հաճախ նրա անդամներին վերելից նշանակելու միջոցով»:

Այսպես, Անդլիայի լորդերի պալատը ⁷/₈ մասով բաղկացած ե ժառանգական անդամներից, մնացածներն արտոնյալ միութե թյունների ներկայացուցիչներ են հանդիսանում: Ճապոնիայում պերերի պալատը նշանակվում ե:

Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում սենատի անդամը պետք ե ունենա վոչ պաւաս, քոն 30 տարեկան հասակ: Ֆրանսիայում սենատորների համար սահմանված ե 40 տարեկան հասակ (իսկ սենատորների համար սահմանված ե 25 տարեկան), սենատի պալատի պատգամավորների համար — 25 տարեկան), սենատի ընտրութիւններն ինքնավարական մարմիններից անուղղակի յեն:

Բնորոշ ե, վոր Ֆրանսիայում սենատորների միջին հասակը 64 տարին ե:

ԽՍՀՄ յերկու պալատների լիազորութիւնների ժամկետներն ել միատեսակ են. նրանք միաժամանակ ընտրվում են և միաժա-

մանակ վերջացնում են իրենց աշխատանքը կամ արձակվում :

Մինչդեռ բուրժուական յերկրներում յերկրորդ պալատները սովորաբար ավելի «յերկարակյաց են», և այդպիսով նրա անդամներն ե՛լ ավելի քիչ չարիով են կախված ընտրողներից :

Որինակ, Ֆրանսիայում պատգամավորների լիազորությունը տևում է 4 տարի, սենատորինը՝ 9 տարի, Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներում՝ 2 և 6 տարի, Շվեդիայում՝ 4 և 8 տարի: Անդրիայում, ինչպես մենք արդեն ասացինք, լորդերը վոչ միայն ջմահ, այլև ժառանգականորեն վերին պալատի անդամներ են հանդիսանում :

Ընտրությունների համար չափազանց եյական է հանդիսանում այն հարցը, թե ո՛վ է կատարում ընտրությունների հետ կապված ծախսերը: ԾԱՐԳ հոդվ. ասում է. «ՈՍՀՄ Գերագույն Սորհրդի ընտրությունների հետ կապված ծախսերը կատարվում են պետության հաշվին»: Սորհրդային քաղաքացու համար այդ ինքնին հասկանալի յե հանդիսանում: Սակայն բուրժուական յերկրներում դործն այդպես չի դրված: Նույնիսկ այնպիսի առաջավոր բուրժուական-դեմոկրատական յերկրում, ինչպիսին Ֆրանսիան է, 1927 թ. հունիսի 21 որենքով ընտրական բյուլետենները տպագրության և առաքման ու հանձնաժողովի քարտուղարի վարձատրության ծախսերը դրվում են թեկնածուների վրա: Ընտրական կամպանիան թեկնածույին չատ թանկ է նստում Անդրիայում, վորտեղ նրա վրա ընտրությունների հետ կապված բազմաթիվ ծախսեր են ընկնում: Այդ հանդամանքը դժվարացնում է պրոլետարական թեկնածուների առաջադրումը:

Բուրժուական — դեմոկրատական սահմանադրությունները հայտարարում են պատություն թեկնածուների ազլտացիայի համար:

Մենք գիտենք, թե ինչպես այդ ազատությունը հաճախ խախտվում է կոմունիստական կուսակցության թեկնածուների նկատմամբ:

Կապիտալիստական իրավակարգի պայմաններում ազլտացիայի ազատությունը միայն ձևական իրավունք է հանդիսա-

Նույն: «Խոստում են խոսքեր, ժողովների և մամուլի ազատության մասին, բայց մոռանում են, վրը այդ բոլոր ազատությաննները բանվոր դասակարգի համար դատարկ հնչյունի կարող են վերածվել, յեթե նա զրկված ձ հնարավորությունից իր տրամադրության տակ ունենալու ժողովներին համար հարմար չենք, լավ տպարաններ, բայական քանակով տպագրելու թուղթ և այլն»: ¹⁾

ՔՎԵԱՐԿՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳԸ

(«ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ» VII ԳԼՈՒԽ)

Բոլոր ընտրությունները կատարվում են մի որվա ընթացքում, վորն ընդհանուր և ամբողջ ԽՍՀՄ համար, ընդ վորում այդ ուր պետք և անպայման լինի վոչ աշխատանքային ուր, վոր ապահովում և ընտրողներին առավելագույն մասնակցությունը քվեարկությանը:

Ընտրություններին ուր սահմանում և ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի նախագահությունը վոչ ուշ, քան ընտրություններից 2 ամիս առաջ, միաժամանակ հրապարակվում են ընտրական օկրուգների ցուցակները:

Վորպեսզի յուրաքանչյուր ընտրող հաստատապես գիտենա ընտրության ուր և տեղը, Շրջանային ընտրական հանձնաժողովները մինչ ընտրությունները մնացած 20 ուրվա ընթացքում ամեն ուր նրանց մասին հրապարակում են մամուլում կամ մի վորեւ ալ միջոցով ազդարարում են ընտրողներին (հոգվ. 73):

Ընտրողներն իրենց ձայները տալիս են սկսած առավոտյան ժամը 6-ից և չարունակում են մինչև գիշերվա ժամը 12-ը:

Յեւրոպայի ժամանակակից բուրժուական յերկրների մեծ մասում ընտրությունները կատարվում են կիրակի ուրերը, բայց Սնդլիայում, որինակ, բանվորական ուր մինչև յերեկոյան ժամը 10-ը: Ընտրական բյուլետեններ ընդունելու համար սահմանված ժամանակի տեւողությունն ամեն տեղ ել զգալիորեն ավելի ցածր և, քան մեր ընտրական ուրենքով:

Որինակ, նախապատերազմյան Գերմանիայում քվեարկությունը կատարվում եր միայն 9 ժամվա ընթացքում: Ֆրանսիայում ներկայումս ընտրությունները կատարվում են առավոտյան ժամը 8-ից մինչև յերեկոյան ժամը 6-ը:

Սահմանելով, վոր քվեարկությունը կատարվում և վոչ-բանվորական ուր և այն ել 18 ժամվա ընթացքում (առավոտյան

Ժամը 6-ից մինչև դիշերվա ժամը 12-ը), ԽՍՀՄ ընտրական ու-
րենքը յուրաքանչյուր ընտրողին հնարավորութիւն է տալիս ի-
րադործելու իր ընտրական իրավունքը, վերոյհետեւ ընտրական
չրջանները, ինչպէս մենք վերը մատնանշեցինք, կազմակերպված
են այն հաշիւով, վերսկսելի խորհրդային ընտրողի համար ապա-
հովված լինեն առավելագոյն հարմարութիւնները:

Ինչպե՞ս է կատարվում քվեարկութեան պրոցեսը:

Շրջանային հանձնաժողովի նախագահը ճիշտ առաջնութան
Ժամը 6-ին հանձնաժողովի անդամների ներկայութեամբ պետք է
նախ և առաջ ստուգի քվեատուները և դրանից հետո կնքի:

Այդ պահանջը մտցված է որենքի մեջ ամեն տեսակի չարար-
կութիւնների հնարավորութիւնը վերացնելու նպատակով:
Բուրժուական յերկրների պարլամենտական ընտրութիւնների
պատմութիւնը դիտե շատ դեպքեր, յերբ քվեատուները լցված
են յեղել բյուլետեններով դեռ քվեարկութիւնն սկսվելուց ա-
ռաջ:

Բյուլետենների լրացնելը կատարվում է առանձին սենյա-
կում, վորտեղ քվեարկութեան Ժամանակ, ներառյալ նույնիսկ
ընտրական հանձնաժողովների անդամներին, վոչ վոքի չի քույ-
լատրվում ներկա գտնվելու, բացի ձայն տվողներից (հոգւ-
77): Այդ սենյակը պետք է սարքաւորված լինի միջնորմներով
կամ շիբամներով, միաԺամանակ ներս թողնվող ընտրողների
թվի համեմատ: Այդ կերպ որենքն ապահովում է գաղտնի քվե-
արկութիւնը:

Յուրաքանչյուր ընտրող քվեարկութեան պետք է ներկայա-
նա անձամբ և ներկայացնի անձնագիրը կամ պրոֆմիութեան
տոմսը, կոլտնտեսական դրքույկը կամ իրեն անձնավորութիւնը
հաստատող այլ վկայական:

Ընտրողների յուցակով ստուգելուց և այնտեղ նշելուց հե-
տո, ընտրողն ստանում է ընտրական բյուլետեն և սահմանված
ձեւի ծրար:

Որենքի նշված պահանջների յուրաքանչյուրը հսկայական
նշանակութիւն ունի ընտրութիւնների ճշտութիւնը յերախտ-

վորեկու համար: Որինակ՝ չառ յերկրներում ընտրական բյուլետեններն ուղարկվում են ընտրողի տունը, նա կարող է ներկայանալ արդեն լրացրած բյուլետենով կամ ընտրական բյուլետյի չենքում ստանալ այն և լրացնել: Պարզ է, վոր քվեարկության ազատությունը և դադտնապահությունն ավելի մեծ չափով ապահովվում են այն ժամանակ, յերբ ընտրողը բյուլետենն ստանում է անմիջապես Շրջանային ընտրական հանձնաժողովում և լրացնում է այն սենյակում, վորտեղ բացի իրենից, վոչ վոր իրավունք չունի ներկա գտնվելու:

Որենքի այն ցուցումը, վորպեսզի ընտրողը ներկայանա անձամբ, վերացնում է հաշտարմադրով, փոստով և այլ ձևով քվեարկելու հնարավորությունը, վորը գոյութուն ունի մի քանի կապիտալիստական յերկրներում և չի ապահովում քվեարկության վո՛չ ազատությունը, վո՛չ էլ դադտնապահությունը:

Քաղաքացիներին իսկական ազատություն և քվեարկության դադտնապահություն ապահովելու կարգը ճիշտ սահմանված է մեր ընտրական որենքով, վորտեղ պարզ ասված է.

«Յուրաքանչյուր ընտրող քվեարկում է անձամբ, այդ նպատակով ներկայանալով քվեարկության համար հատկացված չենքը, ընդ վորում ընտրողներն իրենց ձայները տալիս են ընտրական բյուլետենները փակ ծրարով քվեատուլի մեջ դրելով»:

«Ընտրությունների չենքում՝ բյուլետենները լրացնելու համար հատկացվում է առանձին սենյակ, վորտեղ քվեարկության ժամանակ արգելվում է, բացի քվեարկողներից, վորեւե մեկի, ներառյալ նաև Շրջանային ընտրական հանձնաժողովների անդամների, ներկայությունը. բյուլետենները լրացնելու համար մի քանի ընտրողներ միաժամանակ ներս թողնելիս սենյակը պետք է ունենա միջնորմներ կամ չիմամներ՝ միաժամանակ ներս թողնվող ընտրողներին թվի համեմատ» (հոգւլ. 77):

Նրանց հաշվառումը, ովքեր «քվեարկելու իրավունքի վկայականով» ներկայանում են ընտրություններին, պետք է կատարվի առանձին:

Այն սենյակը, վորտեղ ընտրական բյուլետենն և լրացվում,

ընտրողը նեխ է մտնում մենակ: Բացառություն է արվում մի-
այն այն ընտրողի համար, վորն անգրագիտության կամ ֆիզի-
կական սակասությունների (որինակ կուրություն) հետեւանքով
սուսնց ուրիշի ողնության ի վիճակի չէ լրացնելու ընտրական
բյուլետենը: Այդպիսի ընտրող կարող է հրավիրել մի վորեւե այլ
ընտրողի, վորին նա անվանում է իր նախատեսված թեկնածույի
ազդանունը, իսկ մնացած ազդանունները հանձնարարում է բյու-
լետենից ջնջել:

Բյուլետենը փակցնելով իրեն տրված ծրարի մեջ, ընտրողն
անցնում է այն սենյակը, վորտեղ դնում է Շրջանային ընտ-
րական հանձնաժողովը, և վերջինիս ներկայությամբ ընտրական
բյուլետեն սրարունակող ծրարը քվեատուփն է դրում:

Ընտրական որենքն այսպես է սահմանում այդ կարգը.

«Ընտրական բյուլետեն լրացնելու համար հատկացված սեն-
յակում ընտրողը յուրաքանչյուր ընտրական բյուլետենում թող-
նում է այն թեկնածույի ազդանունը, վորին ձայն է տալիս ին-
քը, ջնջելով մյուսներինը. բյուլետենները դնելով ծրարի մեջ և
փակցնելով ծրարը, ընտրողն անցնում է այն սենյակը, վորտեղ
դնում է Շրջանային ընտրական հանձնաժողովը, և ընտրական
բյուլետեններ սրարունակող ծրարը դրում է քվեատուփի մեջ»
(Հոդվ. 80):

Թողնելով բյուլետենի մեջ այն թեկնածույի ազդանունը, վո-
րին նա ձայն է տալիս, ընտրողը գրանով իսկ ձայն է տալիս
նրան:

Հետեւյալս՝ ընտրողն անմիջականորեն ընտրում է Միու-
թյան Խորհրդի պատգամավորին և Ազգությունների Խորհրդի
պատգամավորին: Դրանով իսկ իրադրոժվում է ուղղակի ընտ-
րական իրավունքի սկզբունքը, վորովհետև ԽՍՀՄ-ում ընտրական
նախընտր ունեցող բոլոր քաղաքացիներն անմիջականորեն մաս-
նակցում են Խորհրդային Միության բարձրագույն մարմինների
ընտրություններին: Մի շարք բուրժուական յերկրներում, հատ-
կապես վերին սալատների ընտրությունների ժամանակ, դոյու-
թյուն ունեն վոչ թե ուղղակի, այլ անուղղակի ընտրություններ,

այսինքն՝ քվեադիոզներն ընտրում են վոչ թե պատգամավորներ, այլ ընտրողներ, և միայն վերջիններն են պատգամավոր ընտրում:

Հիմնականում այսպիսի ձևով եր կառուցված Պետական Դումայի ընտրություններն ցարական ընտրական որենքը, ընդ վորում այդ անուղղակի ընտրությունները կառուցվում էյին տասնյակ միլիոն աղքատակալությանը, հատկապես ճնշված աղքատություններին, ընտրական իրավունքներից զրկելու հիման վրա, մեկ կողմից կալվածատերերի, ֆարրիկանտների, առևտրականների, հոգեվորականության, կուլակների, և մյուս կողմից՝ բանվորների ու աշխատավոր դյուղացիության ներկայացուցչության աղաղակող անհավասարության վրա: ԽՍՀՄ Ստալինյան Սահմանադրությունը սահմանում է ուղղակի ընտրություններ ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի, միութենական և ինքնավար հանրապետությունների Գերագույն Խորհուրդների, աշխատավորների պատգամավորների բոլոր Խորհուրդներին համար:

Ընտրական շենքում քվեարկության ընթացքում ընտրական ադիտացիա չի թույլատրվում (հոդվ. 82): Որենքի այդ պահանջըն այնքան հասկանալի չէ, վոր բացատրության կարիք չի ըզգում:

Քվեարկությունն ավարտվում է ընտրությունների որվա գերելը, ժամը 12-ին: Ճիշտ գիշերվա ժամը 12-ին նախագահը զքվեարկությունն ավարտված է հայտարարում, հանձնաժողովին սկսում է բանալ քվեատուրները:

ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԻ ՎՈՐՈՇՈՒՄԸ

(«ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ» VIII ԳԼՈՒԽ)

Ընտրությունների արդյունքները վորոշելու միջոցին վճռական նշանակություն ունի ձայների հաշվումը, վորը ընտրությունների մեջ դժվարագույն մոմենտներից մեկն է: «ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի ընտրությունների կանոնադրության մեջ

ձայներ հաշվելու կարգը մշակված է մինչև ամենափոքր մասնաամասնությունները, վոր ասահովում է հաշվում ճշգրտությունը և վերացնում է չարարկությունների հնարավորությունը:

Որենքով սահմանված կանոնի համաձայն ձայների հաշվումը բաղկացած է յերկու մոմենտից: Սկզբում Շրջանային ընտրական հանձնաժողովը տրված բյուլետենների հիման վրա հաշվում է և արձանագրում ձայների թիվը, վոր ըստ ընտրական շրջանի տեղաված են առանձին-առանձին Միության Խորհրդի յուրաքանչյուր թեկնածույի համար և առանձին՝ Ազգությունների Խորհրդի յուրաքանչյուր թեկնածույի համար:

Յերկրորդ մոմենտը՝ Միության Խորհրդի ընտրություններին Ոկրուդային հանձնաժողովները և Ազգությունների Խորհրդի ընտրություններին Ոկրուդային հանձնաժողովները, ստանալով շրջանային ընտրական հանձնաժողովների արձանագրությունների հիման վրա հաշվում են ձայների թիվը, վոր տրված է ամբողջ ոկումում յուրաքանչյուր թեկնածույին և վորոշում են ընտրությունների արդյունքներն ըստ ոկրուդի:

Քվեարկության տրվյունքները վորոշելու ամբողջ կարգի բնորոշ գիծը—դա լայն հրապարակայնությունն է: Հենց իրենք՝ ընտրական հանձնաժողովները կազմվում են աշխատավորների հասարակական կազմակերպությունների և ընկերությունների ներկայացուցիչներից, բայց դրանից զատ, ձայներ հաշվելու ժամանակ կարող են ներկա գտնվել հասարակայնության այդ նպատակով նշանակված հատուկ լիազորները:

Ինչպես է կատարվում ձայների հաշվումը Շրջանային և Ոկրուդային ընտրական հանձնաժողովներում:

Ձայների հաշվումը Շրջանային հանձնաժողովը կատարում է բաց. այնտեղ ներկա գտնվելու իրավունք ունեն աշխատավորներին հասարակական կազմակերպությունների և ընկերությունների, ինչպես նաև մամուլի ներկայացուցիչները:

Նախ և առաջ՝ Շրջանային հանձնաժողովը դրած ծրարների թիվը համեմատում և քվեարկութանը մասնակցած անձերի թվի հետ և ստուգման արդյունքները մտցնում և արձանագրութան մեջ:

Շրջանային հանձնաժողովի նախագահը բաց և անում ծրարները և հրապարակում և քվեարկման արդյունքներն ըստ յուրաքանչյուր բյուլետենի: Յուրաքանչյուր պատգամավորութան թեկնածույի համար կադմվում և հաշվային թերթիկ յերկու որինակով՝ հանձնախողովի քարտուղարի կողմից և Շրջանային ընտրական հանձնաժողովի՝ դրա համար լիազորված անդամների կողմից:

Քվեարկութան արդյունքների դրանցումը կատարվում և առանձին-առանձին՝ ըստ Միութան խորհրդի ընտրությունների և ըստ Ազգությունների խորհրդի ընտրությունների:

Անվալեր են ճանաչվում չսահմանված ձևի և գույնի բյուլետենները, առանց ծրարի կամ չսահմանված ձևի ծրարով տրված բյուլետենները, այն բյուլետենները, վորոնք պարունակում են ընտրվելիք պատգամավորների թվից ավելի քեկնածուներ (հոդվ. 90):

Չսահմանված ձևի կամ դույնի բյուլետենները, չսահմանված ձևի ծրարները չեյին կարող ստացվել ընտրական հանձնաժողովից, առանց ծրարի բյուլետեն տալը խախտում և դադարի քվեարկութան սկզբունքը:

Ընտրվելիք պատգամավորների թվից ավելի թեկնածուներ պարունակող բյուլետեններն անվալեր են համարվում այն պատճառով, վոր՝ յեթե ընտրողը բյուլետենում թողել և մի քանի ազդանուններ, ապա ընտրական հանձնաժողովն ի վիճակի չե վորոշելու, թե այդ ընտրողն ում և կամեցել ձայն տալ:

Ընտրական բյուլետենի վավերականութան նկատմամբ տարակուսանք ծագելու դեպքում հարցը լուծում և Շրջանային ընտրական հանձնաժողովը՝ քվեարկութան միջոցով:

Ձայների հաշվելը վերջանալուց հետո արձանագրություն և կադմվում և ստորագրվում 93-րդ հոդվածով նախատեսված կարգով:

Հաշվումը վերջացնելուց և արձանագրությունը կաղմելուց հետո Հանձնաժողովի նախագահը հրապարակում է քվեարկության արդյունքները Հանձնաժողովի բոլոր անդամների ներկայությամբ:

95, 96-րդ հոդվածներում մանրամասնորեն վորոշված են Շրջանային ընտրական Հանձնաժողովների կողմից քվեարկության արձանագրությունների և հաշվումի թերթիկները Միության խորհրդի ընտրությունների և Ազդությունների խորհրդի ընտրությունների Ոկրուզային Հանձնաժողովներին ուղարկելու կարգը և ժամկետները, ընտրական բյուլետենների քվեարկության դր և ժամկետները, ընտրական բյուլետենների քվեարկության արձանագրության յերբորդ ուրինակի և կնիքի հետ միատեղ աշխատավորների պառագամավորների խորհրդին ի պահպանումը Հանձնելու կարգը և բյուլետենների պահպանման ժամկետները:

Շրջանային ընտրական Հանձնաժողովների կողմից ներկայացված քվեարկության արձանագրությունների, հիման վրա, Ոկրուզային ընտրական Հանձնաժողովները նույնպես աշխատավորների հասարակական կաղմակերպությունների և ընկերությունների՝ այդ նպատակով հատուկ լիազորված ներկայացուցիչների ու մամուլի ներկայացուցիչների ներկայությամբ հաշվում են բոլոր ընտրական շրջանների քվեարկության արդյունքները:

Որենքը մանրամասնորեն սահմանում է Ոկրուզային ընտրական Հանձնաժողովների հաշվային թերթիկներ տանելու և արձանագրություններ կաղմելու կարգը (հոդվ. 100-102):

Հաշվումը վերջանալուց ուսած. վրէ ուշ, քան 24 ժամվա ընթացքում Միության խորհրդի ընտրությունների Ոկրուզային և Ազդությունների խորհրդի ընտրությունների Ոկրուզային Հանձնաժողովի նախագահները արձանագրության առաջին ուրինակը և հաշվային թերթիկներն ուղարկում են կենտրոնական ընտրական Հանձնաժողովին, իսկ արձանագրության յերկրորդ ուրինակը՝ Ազդությունների խորհրդի ընտրությունների՝ միութենական Հանրապետության, ինքնավար Հանրապետության կամ ինքնավար մարզի ընտրական Հանձնաժողովին:

Ընտրված և հաշվում այն թեկնածուն, վորն ստացել և ձայ-
ների բացարձակ մեծամասնությունը, այսինքն բոլոր ձայների
կեսից ավելին, վորոնք տրվել են սկրուդում և ճանաչվել են վա-
վերական, յեթե այդ դեպքում ոկրուդի ընտրություններում
մասնակցել և այդ ոկրուդում քվեարկելու իրավունք ունեցող
ընտրողների կեսից վոչ սակաւ թիւը:

Արձանադրությունն ստորագրելուց հետո Միության Խոր-
հրդի ընտրությունների Ոկրուդային հանձնաժողովի նախագա-
հը հրապարակում և ընտրությունների արդյունքները և Միու-
թյան Խորհրդի պատգամավորության ընտրված թեկնածույին
վկայական և տալիս ընտրվելու մասին:

Նույն ձևով վարվում և Աղդությունների Խորհրդի ընտ-
րությունների Ոկրուդային հանձնաժողովի նախագահն Աղդու-
թյունների Խորհրդի պատգամավորության ընտրված թեկնա-
ծույի նկատմամբ (հոդվ. 105, 106):

Այն դեպքում, յերբ վոչ մի թեկնածու չի ստանում ձայներէ
բացարձակ մեծամասնությունը, համապատասխան Ոկրուդային
ընտրական հանձնաժողովը դրա մասին հատուկ նշում և անում
արձանադրությունում, հայտնում և կենտրոնական ընտրական
հանձնաժողովին և Աղդությունների Խորհրդի ընտրությունների՝
հանրապետական, ինքնավար մարդի կամ աղդային ոկրուդի ընտ-
րական հանձնաժողովին: Միաժամանակ ոկրուդային ընտրական
հանձնաժողովը հայտարարում և ամենից շատ ձայն ստացող
յերկու թեկնածուների վերաքվեարկություն (կրկնակի քվեար-
կություն): Վերաքվեարկությունը պետք և կատարվի վոչ ուշ,
քան ընտրությունների առաջին շրջանը վերջանալուց յերկու շա-
բաթ հետո:

Վերն արդեն նշվել և, վոր Անգլիայում, որինակ, համար-
վում և ընտրված այն թեկնածուն, վորը թեկուղ ձայների համե-
մատական մեծամասնություն և ստացել, այսինքն, նույնիսկ յե-
թե մինչև անգամ մյուս թեկնածուներին միատեղ վերջրած՝
ընտրողները տվել են քվեների ահագին մեծամասնությունը:

ների 25-30 տոկոսը, վոր հաճախ և տեղի յե ունենում :

Դժվար ե յենթադրել, վոր մեզ մոտ աշխատավորների քաղաքական գիտակցության բարձր մակարդակի կապակցությամբ՝ հնարավոր լինի, վոր ընտրողների կեսից ավելին չի ներկայանա ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի ընտրություններին : Սակայն որենքը սլարտավոր ե նախատեսել այդպիսի դեպքեր : Մեր ընտրական որենքը համարում ե, վոր յեթե ընտրական ոկրուղի ընտրություններին մասնակցել ե ընտրողների կեսից սակասը, ապա ընտրությունները չի կարելի հաշվել իսկական ժողովրդական կամքի արտահայտություն, դրա համար նրանք հայտարարվում են անվավեր և կատարվում են նորից :

Ինչպես վերաբրկարկությունը, այնպես և նոր ընտրությունները կատարվում են «ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի ընտրությունների կանոնադրության»-ը միանգամայն համապատասխան և ըստ ընտրողների առաջին ընտրություններին համար կազմված ցուցակների :

Այն դեպքում, յերբ պատգամավորը դուրս ե գալիս ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի կազմից, Գերագույն Խորհրդի Նախագահությունը պատգամավորի դուրս գալուց հետո յերկու շաբաթվա ժամանակամիջոցում նշանակում ե նոր պատգամավորների ընտրություններ այն ընտրական ոկրուղում, վորտեղ ընտրված էր դուրս յեկած պատգամավորը : Ընտրությունները կատարվում են վոչ ուշ, քան ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի կողմից պատգամավորի դուրս գալուց սկսած յերկու ամսվա ժամանակամիջոցում :

ԽՍՀՄ Ստալինյան Սահմանադրությունը 50-րդ հոդվածում սահմանում ե, վոր Միության Խորհուրդը և Ազգությունների Խորհուրդն ընտրում են մանդատային հանձնաժողովներ, վորոնք ստուգում են յուրաքանչյուր պալատի պատգամավորների լիազորությունները : Այդ մանդատային հանձնաժողովներին ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի ընտրությունների Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը հանձնում ե ընտրությունների դործավարությունը :

20 միլ. դոլլար: Մեկ սենատորի ընտրութեան համար ծախսւած և յեզել 100 հազ. դոլլարից ավելի:

Որենքները, վոր բուրժուական յերկրներում սահմանում են ընտրութեանների համար թեկնածուների կամ կուսակցութեաններին կողմից ծախսվելիք զուամարների առավելագույն չափը, և որենքները, վոր վորոշում են ընտրողներին կաշառելու նպատակով զործադրվող արգելված զործողութեաններին շրջանը, շատ հեշտութեամբ դանց են առնվում:

Որինակ, Անգլիայում լայն կերպով զործադրվում եր թեկնածուի հաշվին ընտրողներին կառք տրամադրելը նրանց քվեարկելու վայրը տանելու համար: Այդ նպատակին հասկացվում եր հազարավոր ֆունտ ստերլինգ: 1883 թվի որենքն արդեւց վարձաւ կառքեր տրամադրելը: Բայց այդ ժամանակից սկսած՝ լայն կերպով զործադրվում ե կալվածատերերի, ֆարրիկանտների և այլնի սեփական ավտոմոբիլների, կառքերի տրամադրելը, վոր որենքի ներգործութեան տակ չեւր ընկնում, ընդ վորում ընտրողներին ավելի հրապուրելու նպատակով տրամադրվում են տոհմանչաններով զարդարված ամենաչքեղ կառքերը, իսկ կառապանը կամ շոֆերը հենց նույն նպատակով հաճախ հանդիսանում ե տխրողս կրող մի վորեւե յերիտասարդ գուլքս, կոմս կոմ քարոն:

Բուրժուական գիտնականների մեծամասնութեան սովորված և խոստովանել, վոր գոյութեան ունեցող որենքները և նրանց կիրառման կարգն այնտեղ լայն աստղարեղ են ստեղծում չարարկութեաններ համար, ընտրողների վրա ճնշում գործ դնելու համար, ի հարկե՝ կապիտալիստների և կալվածատերերի շահերի կապակցութեամբ:

Մեր ընտրական որենքը խստիւ պատժում ե ամեն մի անձնավորութեան, վորը բռնութեան, խաբերալութեան, սպառնալիքների կամ կաշառքի միջոցով խոչընդոտ կհանդիսանա իՍՂՄ քաղաքացուն՝ իՍՂՄ Գերագույն թորհրդի պատգամավոր ընտրելու կամ ընտրվելու իր իրավունքի իրականացման գործում և՝

ել առավել խիստ՝ Խորհրդի այն պաշտոնատար անձանց կամ
ընտրական հանձնաժողովներին անդամներին, վորոնք կկեղծեն
ընտրական բյուլետենները, կամ դիտավորյալ կերպով ճիշտ չեն
հաշվի ձայները:

Խորհրդային Միության յուրաքանչյուր քաղաքացի անմի-
ջապես պետք է ուսումնասիրի «ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի
ընտրությունների կանոնադրության» տեքստը: Դրան ողնելը—
մեր բոլոր ադիտատորների, կուսակցական և անկուսակցական
բոլշևիկների ամենաառաջնակարգ խնդիրն է:

ԽՍՀՄ Միության Գերագույն Խորհրդի ընտրությունները մոտ
են: Մեր յերկիրն ստացաւ աշխարհիս ամենագեղեցիկ ընտ-
րական որենքը: Այդ որենքը կուսակցական կազմակերպություն-
ների, բոլոր կոմունիստներին վրա հսկայական պարտականու-
թյուն է դնում— առավելագույն լայն չափով ծախալել մասսա-
յական-քաղաքական աշխատանքը, ընտրություններն այնպես
նախապատրաստել, վոր աշխատավոր մասսաները ԽՍՀՄ ապագա
Գերագույն Խորհրդի անդամներ ընտրեն սոցիալիստական չի-
նարարության խիստ, անհաշտ և անհողդողդ պաշտպաննե-
րին, ճապոնա-դերմանական դորձակալության— կապիտալիզմի
արոցկիստ-բուխարինյան վերականգնողների և մեզ դեռ չըջատա-
տող կապիտալիստական այլ դորձակալների կողմից Մեծ Սո-
ցիալիստական Հոկտեմբերյան հեղափոխության նվաճումներին
վրանդուր թշնամիների դեմ պայքարող աննկուն մարտիկներին
ընտրել:

Պետք է հիշել, վոր հայրենիքի դալածանները, ժողովրդի
Պետք է հիշել, վոր հայրենիքի դալածանները, ժողովրդի
թշնամիները, ճապոնա-դերմանական լրտեսները և դիվերսանտ-
ները՝ տրոցկիստները, վինովյեւականները, բուխարինականնե-
րը, ռիկովականները և այլ սրիկաները կփորձեն Խորհուրդների
ընտրություններն ողտադործել իրենց ստոր հակահեղափոխական
նպատակների համար: Մեր պարտքն է՝ ամեն կերպ բարձրացնել
ընտրությունը, նրանց դուրս վռնդել այն բոլոր վորջերից, վորտեղ
նրանք թաղնվել են, անխնա ջարդել ու արմատախիլ անել
նրանց:

Սոցիալիստական պետության ընտրական որենքը, վոր իրականացնում է Ստալինյան Սահմանադրության մեծ գաղափարներն ու սկզբունքները, սոցիալիստական դեմոկրատիզմի սկզբունքները, մարդկության պատմության մեջ առաջին անգամ մտցնում է իսկական ընդհանուր, հավասար և ուղղակի ընտրական իրավունքը՝ գաղտնի քվեարկությամբ:

Ընկեր Ստալինը, քննադատելով նոր ընտրական որենքը, ասաց.

«Մեր նոր ընտրական սխեման առաջ կշարժի բոլոր հիմնարկություններին և կազմակերպություններին, կտալի նրանց բարելավելու իրենց աշխատանքը: Ընդհանուր, հավասար, ուղղակի և գաղտնի ընտրությունները ԽՍՀՄ-ում վստակ մտրակ կհանդիսանա բնակչության ձեռքին իշխանության վատ աշխատող որդանների դեմ»:¹⁾

«ԽՍՀՄ Գերագույն Խորհրդի ընտրությունների կանոնադրության» պարզ հստակ հոդվածներում պաշտպանված են խորհրդային ընտրողի բոլոր իրավունքները, ապահովված են և յերաշխավորված ընտրությունների իսկական ազատությունը, խորհրդային Ժողովրդի իր սոցիալիստական պետության կառավարման մեջ իսկական մասնակցությունը:

1) Ընկեր Ստալինի զրույցը պարոն Խոյ Հովարդի հետ, յերես 23:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1. ԽՍՀՄ-ի ընտրական սխտեմը	3
2. Ընտրողների ցուցակները կազմելու կարգը	27
3. Ընտրական ոկրուգները	33
4. Ընտրական շրջանները	37
5. Ընտրական հանձնաժողովները	41
6. Թեկնածուներ առաջադրելու կարգը	46
7. Քվեարկության կարգը	58
8. Ընտրությունների արդյունքների վերջումը	62

Թարգմ. Հ. Հարությունյան և Վարդ-Կտուար
Պատ. խմբագիր՝ Հ. Գասպարյան
Տեխ. խմբագիր՝ Ի. Վարդանյան
Սրբազրիչ՝ Դ. Ավագյան
Կոնտրոլ սրբազրիչ՝ Ս. Շահբազյան

Գլավիտի լիազոր խ— 9313. Հրատ. 4361

Պատվեր 1277. Տիրած 20.000

Թուղթ 62×94. Տպադր. 4 մամ.

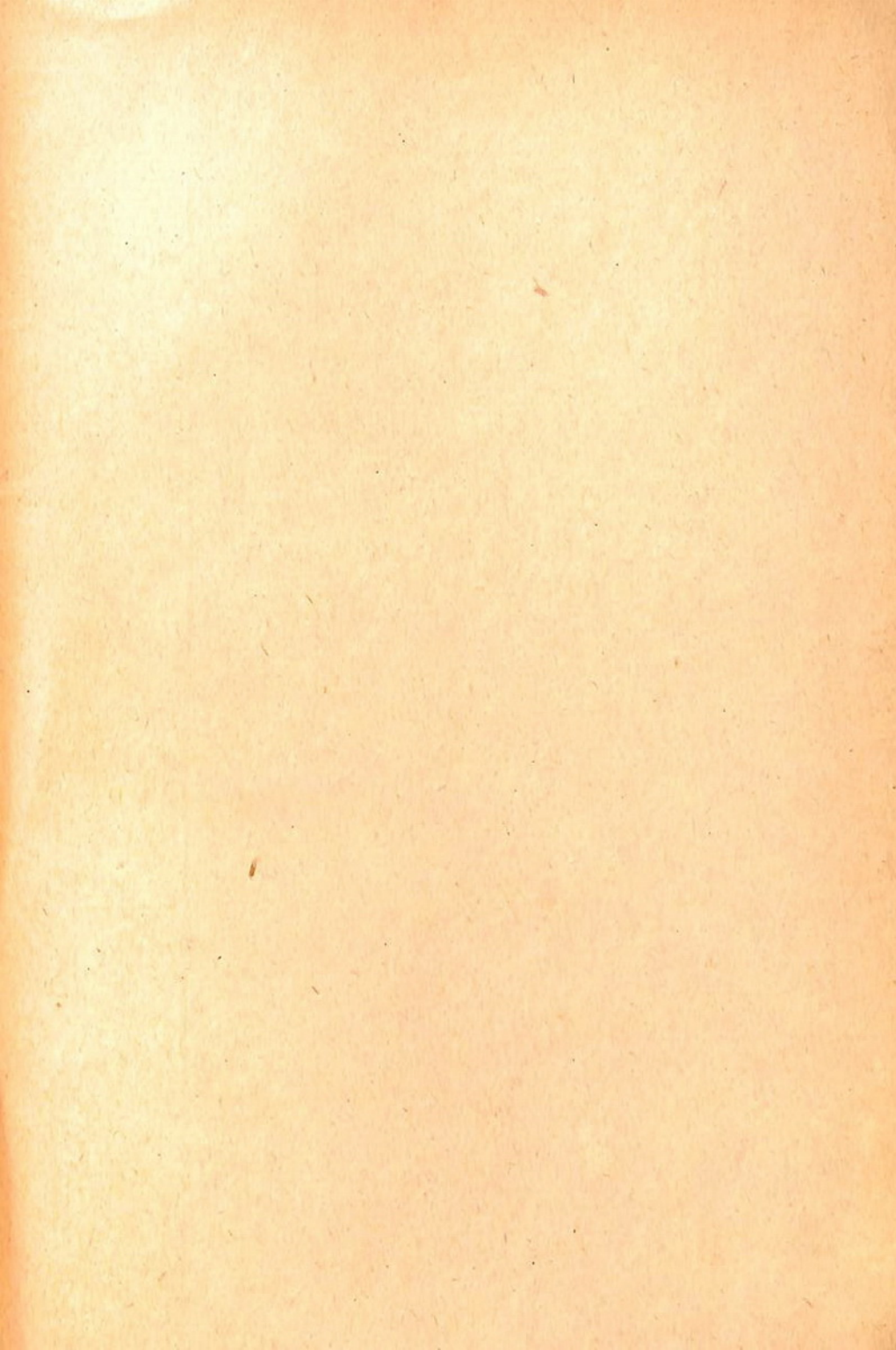
Մեկ մամ. 34560 նիշ. Հեղին. 3³/₄ մամ.

Հանձնված և արտադրության 26 նոյեմբերի 1937 թ.

Մտորագրված և տպագրության 4 դեկտեմբերի 1937 թ.

ԳԻՆԸ 60 ԿՈՊ.

ԳԱՍ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220039368

[304.]

544

A $\frac{5}{39368}$

ԳԻՆԸ 60 Կ.

Н. В. КРЫЛЕНКО
**Избирательный закон
союза ССР**

Гиз Арм. ССР, Ереван, 1937 г.